

SUÇSUZLUK KARİNESİ

The Presumption of Innocence

Hüseyin ŞİK *

“Bir adama hâkimin hükmünden önce suçlu gözü ile bakılamaz; keza o kimsenin, tabi olduğu, amme nizamını ihlal ettiğine kât’i surette kanaat getirmedikçe cemiyet, bu adamın üzerindeki himayesini kaldırmaz”¹

Cesar Bonesano BECCARIA

ÖZET

Suçsuzluk karinesi, kişinin suçluluğu ispatlanıncaya kadar masum sayılmasını ifade eden bir ilkedir. Suçsuzluk karinesi, adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından birisidir. Bu hak evrensel bir ilkedir. Bu kapsamda ilkenin Evrensel İnsan Hakları Bildirisi’nde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde de yer aldığı görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6/2’nci maddesi “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır” demektedir.

Bu çalışmanın konusu suçsuzluk karinesidir. Konu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6/2’nci maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bağlamında ele alınmıştır. İlâveten suçsuzluk karinesi ile basın arasındaki ilişki de incelenmiştir. İki arasındaki sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Suçsuzluk Karinesi, Adil Yargılanma Hakkı, Susma Hakkı, Şüpheden Sanığın Yararlanma İlkesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Basın.

ABSTRACT

The Presumption of innocence is the principle that one is considered innocent until proven guilty. The presumption of innocence is one of the most important elements of right to a fair trail. This right is a universal principle. In this respect it can be seen that the principle is included in the Universal Declaration of Human Rights and the Convention

* Kumluca/Antalya Cumhuriyet Savcısı, Doktora Öğrencisi

¹ **Beccaria, Cesar Bonesano;** Suçlar ve Cezalar yahut Beşeriyetin Mecellesi(çev. Muhittin Göklü), İstanbul, MCML, s. 187

for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms says (art. 6.2): "Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law".

The subject of this paper is the the presumption of innocence. This issue is dealt with in the context of the main rule of article 6/2 of The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the European Court of Human Right's desicions. Additionaly, the relation between the presumpiton of innocence and the press is dealt with. With regard to some problems(between the presumpiton of innocence and the press), the solution methods are proposed.

Keywords: The Presumption of Innocence, the Right to a Fair Trial, the Right to Remain Silent, The Principle of the Accused's Benefiting from Suspicion, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Court of Human Rights, the Press.

GİRİŞ

Bir suçtan dolayı soruşturulan veyahut kovuşturulan kişinin mahkeme kararıyla kesin biçimde suçlu sayılıncaya kadar suçlu sayılmamasını ifade eden suçsuzluk karinesi,² adil yargılamanın esaslı bir unsurudur.³ Kendisini yargılayan yargı erki (geniş bir ifade ile devlet) karşısında güçsüz bir durumda bulunan bireyi koruma işlevi taşıyan suçsuzluk karinesi, modern ceza muhakemesinin en büyük kazanım ve özelliğidir. Maddi gerçeğe ulaşmayı ve böylelikle hukuk düzenini ve barışı yeniden kurmayı hedef olarak seçmiş bulunan modern ceza muhakemesi hukuku, Ortaçağ karanlığında işkence odaları kurup ikrar peşinde koşan sistemden ⁴ olabildiğince uzaklaşmıştır. Mevcut yargılama sisteminde süreç, kişinin suçlu olduğu ön kabulü ile değil ⁵ suçsuzluk varsayımı ile başlamaktadır. Suçsuzluk karinesinin en önemli işlevi bu ön kabul olmasına karşın, daha geniş bir etki alanına sahiptir.

² **Dönmezer, Sulhi;** "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler", in: Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul, 1998, s. 67

³ **Feyzioğlu, Metin;** "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 48, S. 1-4, Y. 1999, s. 136, **Üzülmez, İlhan;** "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 58, Y.18, Mayıs-Haziran 2005, s. 42, **Tozman, Önder;** "Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 3-4, Y. 2007, s. 316

⁴ **Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner;** 5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, Turhan Kitabevi, 6. Bası, Ankara, 2005, s. 11

⁵ **Yenidünya, A. Caner;** "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi", Güncel Hukuk, S. 5, Mayıs 2004, s. 20

Adil yargılanma hakkının diğer unsurlarını temin bakımından suçsuzluk karinesi adeta bir yaşam alanı sağlamaktadır. Bu yalıtılmışlık sayesinde maddi gerçeğe ulaşma ihtimali yükselmekte ve suçsuz olan kişi beraat ettiği takdirde herhangi bir leke almadan masumiyetine kavuşmaktadır.

Bu çalışmada suçsuzluk karinesinin tarihçesi, ulusüstü ve iç hukuktaki pozitif düzenlemeler, terim-kavram sorunu, anlamı, hukuki niteliği, uygulama alanı, karinenin sonuçları, basın ve resmi makamlar yönünden uygulama pratiği, suçluluk iması ele alınacaktır. Belirtilen başlıklar altında konu ele alınırken Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM)'nin ilgili kararlarına geniş yer verilecektir.

I. TARİHSEL GELİŞİM ve ULUSÜSTÜ METİNLER ile İÇ HUKUKTA SUÇSUZLUK KARİNESİNE İLİŞKİN POZİTİF DÜZENLEMELER

Bir masumun cezalandırılmasındansa suçlunun cezasız kalmasını evla gören bir düşüncenin ürünü olan suçsuzluk karinesi; ilk olarak 26 Ağustos 1789 tarihli Fransız Kişi ve Vatandaş Hakları Bildirgesi ile Kıta Avrupası'na girmiş olup, ihtilalin etkisi ile tüm kıtaya yayılmıştır.⁶ Bu bildirgenin 9'uncu maddesinde “*Her insan suçlu olduğu bildirilinceye kadar suçsuz sayılacağından, onun tutulması gerekli görüldüğü zaman, kendisini elde tutmak için gereken sıklıktan artık bir sertlik yasayla ciddi biçimde cezalandırılmalıdır*”⁷ denilmek suretiyle karine açıkça dile getirilmiş ve bunun ihlali halinde tecziye cihetine başvurulması önerilmiştir.

Ülkemizin de kabul edip taraf olduğu 10 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyanname'si'nin 11/1'inci maddesinde yer alan “*Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır*”⁸ hükmü ve 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(AİHS)'nin 6/2'nci maddesinde yer alan “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar*

⁶ Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 11. Bası, İstanbul, 2000, s. 21, Feyzioğlu; Suçsuzluk Karinesi., s. 135

⁷ Mumcu, Ahmet; İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, Savaş Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1994, s. 80

⁸ <http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?2634>, Son Erişim Tarihi: 10.11.2012

*masum sayılır*⁹ hükmü aracılığıyla, suçsuzluk karinesi insan hakları kapsamında daha geniş bir uygulama alanına kavuşmuştur.¹⁰

Suçsuzluk karinesine ilişkin iç mevzuata bakıldığında; 1921 ve 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunları'nda suçsuzluk karinesinin yer almadığı görülmektedir. Yine 1961 Anayasası'nda da bu kuruma yer verilmemiş olup sadece 33/4'üncü maddesindeki "*Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz*" şeklindeki hüküm ile susma hakkına yer verilmiştir.¹¹

1982 Anayasası ise 38/4'üncü maddesinde yer alan "*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz*" şeklindeki hüküm ile bu hakkı anayasal düzeyde tanımış¹² bulunmaktadır.¹³ Yine Anayasa'nın 15'inci maddesinde, suçsuzluk karinesinin tamamen veyahut kısmen kısıtlanamayacak haklar arasında bulunduğu, herhangi bir istisnanın kabul edilemeyeceği belirtilmekle koruma altına alınmıştır.

Suçsuzluk karinesi; açık biçimde ne mülga 1412 s. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda ne de 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 s. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer almıştır. Suçsuzluk karinesi açıkça usul yasalarında yer almamış ise de, bu kurumun sonucu olan ilke ve düzenlemeler kanundaki yerini almıştır. Maddi ceza hukukunu düzenleyen mülga 765 s. Türk Ceza Kanunu ile 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 s. Türk Ceza Kanunu'nda da bu kurumu doğrudan zikredip açıklayan bir madde bulunmamaktadır. TCK'nın (6352 s. Kanun'un 92'nci maddesi ile değişik) 285/1.a maddesinde "*suçlu sayılmama karinesi*" tabiri tercih edilmiştir. 6112 s. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8/1.i maddesi, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 25'inci maddesi, Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 28/1.a

⁹ http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/CONVENTION_TUR_WEB.pdf, Son Erişim Tarihi: 10.11.2012

¹⁰ **Üzülmez, İhan**; Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 42

¹¹ **Şahinkaya, Yalçın**; İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi(Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Doktora Tezi), İstanbul, 2006, s. 15

¹² **1982 Anayasası'nın 38'inci madde gerekçesi için** Bkz. **Akad, Mehmet-Dinçkol, Abdullah**; 1982 Anayasası Madde Gerekçeleri ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998, s.173

¹³ **Aktan, Hamdi Yaver**; Yargıtay Uygulamasında Adil Yargılama İlkeleri, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihs/311.pdf>, s. 8, Son Erişim Tarihi: 10.11.2012

maddesi suçsuzluk karinesi ile ilgili mevzuat hükümleri olup, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bağlantılı oldukları konular ile birlikte ele alınacaktır.

II. TERİM ve KAVRAM SORUNU

AİHS(Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms¹⁴)'in 6'ncı maddesinde yer alan “adil yargılanma hakkı”(Right to a fair trial¹⁵) kapsamında “suçsuzluk karinesi” de bulunmaktadır. İkinci fıkrada yer alan “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır” ibaresi bu kurumu açık biçimde şüphelinin/sanığın hakları arasına yerleştirmiş bulunmaktadır.

“Suçsuzluk karinesi” kurumundan anlaşılması gereken konusunda bariz bir ayrılık görülme de, anılan kurumun adlandırılması hususunda farklı tabirlerin kullanıldığı gözlenmektedir. “Suçsuzluk karinesi”,¹⁶ “masumiyet karinesi”,¹⁷ “masumluk karinesi”,¹⁸ “masum sayılma hakkı”,¹⁹ “suçsuz sayılma hakkı”²⁰ gibi tabirler yaygınlık arz eden kullanım biçimleridir.

¹⁴ http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/CONVENTION_TUR_WEB.pdf, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf, Son Erişim Tarihi: 12.11.2012

¹⁵ “Hakkaniyetli yargılama”, “hakkaniyete uygun yargılama”, “doğru yargılama”, “adil yargılama”, “dürüst yargılanma” tabirleri kullanılmaktadır. Bkz. **İnceoğlu, Sibel**; İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı- Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, Beta Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 2005, s. 2-3

¹⁶ **Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun**; a.g.e., s. 24, **Dönmezer, Sulhi**; a.g.e., s. 67, **Gözübüyük, Şeref-Gölcüklü Feyyaz**; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, Turhan Kitabevi, 5.Bası, Ankara, 2004, s. 295, **Feyzioğlu, Metin**; Suçsuzluk Karinesi., s. 137, **Üzülmez, İlhan**; Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 44, **Şahinkaya, Yalçın**; a.g.e., s. 6, **Tozman, Önder**; a.g.e., s. 317, **Parlar, Ali-Hatipoğlu, Muzaffer**; 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat- Maddelerin Açıklamaları Yeni CMK ile İlgili Yargıtay Ceza Genel Kurulu ve Özel Daire Kararları, C. I, Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2008, s. 744, **Elmacı, Şerafettin**; “Suçsuzluk Karinesi”, Adalet Dergisi, S. 41, Y. 2011, s. 135, **Atlıhan, Özen**; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 1-2, Y. 2005, s. 292

¹⁷ **Walter, Gropf**; Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi (Çev. Osman İsfen), in: Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 320, **İnceoğlu, Sibel**; Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, Ankara, 2007, s. 92, **Reid, Karen**; Adil Bir Yargılamanın Güvenceleri: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Rehberi 3(Çev. Bahar Öcal Düzgören), Üçüncü Kitap, Scala Yayıncılık, 2000, s. 163, **Çelik, Adem**; Adil Yargılanma Hakkı(Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku), Ankara, 2007, s. 131, **Yavuz, Mehmet**; “Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 9, Nisan 2012, s. 152

¹⁸ **Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan**; Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2006, s. 188, **Balcı, Murat**; “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Bağlamında Makul Sürede Serbest Bırakılma Hakkı”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 12, Y. 2010, s. 180, **Parlar, Ali-Hatipoğlu, Muzaffer-Yüksel, Erol Güngör**; Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz

Tabirlerde geçen “karine” kelimesinin hukuktaki anlamı ve işlevi; varlığı bilinen bir olgudan varlığı bilinmeyen bir olgunun çıkarılması işlemidir.²¹ Kanuni veya fiili nitelik arz eden karinelere ispat sırasında başvurulur. Suçsuzluk karinesinde ise, böyle gerçeğe uygun yada sabit kabul edilen bir olaydan başka bir olayın varlığı sonucuna gidilmesi söz konusu değildir. Aslında burada var olan; bir varsayım(presumption), ön kabuldür. “Suçsuzluk varsayımı” olarak adlandırmak daha doğru olmakla birlikte, yerleşmiş bir tabir olan ‘karine’ terimini kullanmak yerinde olacaktır.²²

“Suçsuzluk” ve “masumiyet/masumluk” terimleri ikileminde ise uluüstü normlara, iç hukuktaki mevzuata ve ceza muhakemesi işleyişine bakılmalıdır.

10 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi’nin 11/1’inci maddesinde ve 4 Kasım 1950 tarihli AIHS’in 6/2’nci maddesinde “masum sayılır” ifadesi kullanılmış iken, 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 38/4’üncü maddesinde ‘*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz*’²³ ifadesi tercih edilmiştir.²⁴

Cezai anlamda bir soruşturma(CMK md.2/1.e) veyahut kovuşturma(CMK md.2/1.f) altında bulunan şüpheli(CMK md.2/1.a) yada sanığın(CMK md.2/1.b) durumu, isimlendirmede ana belirleyicidir. Şüpheli veya sanık hakkında henüz mahkeme hükmü ile kesinleşmiş bir mahkûmiyet bulunmadığından suçlu değildir ancak böylesi bir ceza muhakemesine uğramamış kişi ile aynı durumda da değildir. Yani ortada hanel görmemiş bir

Sorgu ve İspat, Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2008, s. 60, **Erturhan, Sabri**; İslâm Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi(In Dubio Pre Reo), <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/368.pdf>, s. 7, Son Erişim Tarihi: 12.11.2012

¹⁹ **Doğru, Osman**; İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C. I, Ankara, 2003, s. 452

²⁰ **Ünver, Yener-Hakeri, Hakan**; Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sorularla Hukuk Dizisi 5, Ankara, 2006, s. 9

²¹ **Öztan, Bilge**; Medeni Hukuk’un Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 196, **Yılmaz, Ejder**; Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 1996, s. 447, **Karine**: Karışık bir iş veya sorunun anlaşılmasına, çözümlenmesine yarayan durum, ipucu. Bkz. **Türk Dil Kurumu**; Türkçe Sözlük, Yeni Baskı, C. I, Ankara, 1988, s. 802

²² **Feyzioğlu, Metin**; Suçsuzluk Karinesi., s. 139, **Tozman, Önder**; a.g.e., s. 317

²³ Bu maddenin gerekçesinde [... fıkrası “suçsuzluk karinesi”ni getirmiştir] (**Akad, Mehmet-Dinçkol, Abdullah**; a.g.e., s. 173-174) denilmek suretiyle terim olarak “suçsuzluk karinesi”nin tercih edildiği açıkça ortaya konulmuştur. Ayrıca Anayasa’nın 15’inci maddesinin gerekçesinde de “suçsuzluk karinesi” terimi kullanılmıştır.

²⁴ **Şenses, Erkan**; “Ceza Muhakemesinde Beraat Hükmü Verilen Haller”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 98, Y. 2012, s. 359

“*masumiyet/masumluk*” bulunmamaktadır. Buna göre şüpheli veya sanık; uç noktaları suçluluk ile masumluk olan bir doğruda ara yerde bulunmaktadır. Bu itibarla mevcut durumu en iyi özetleyecek tabir “*suçsuzluk*”tur.

“*Masumiyet/masumluk*” terimleri kabul edildiği takdirde; gerek soruşturma gerekse kovuşturma safhasında kişinin özgürlüğünü kısıtlayacak tutuklama tedbiri başta olmak üzere ceza muhakemesinde bulunan yakalama, gözaltı, arama, elkoyma gibi koruma tedbirlerinin uygulanmasının açıklanmasında müşkül duruma düşülecek²⁵ ve şüpheli/sanık hakkında bu denli ağır koruma tedbirlerinin uygulanması masumiyet varsayımına göre hakkaniyete aykırı bir durum yaratacaktır. Ancak şüpheli/sanık ; “masum” yada “suçlu” olmayıp hukuki durum itibarıyla ikisinin arasındaki bir çizgidedir.²⁶ Böylesi bir kabul anılan koruma tedbirlerinin açıklanmasını ve katlanılmasını da anlaşılabilir kılmaktadır.

İnsan onuruna en uygun hale ulaştırılmaya çalışılan sanık hakları, tarihsel süreçte yaşanmış büyük acıların ve çabaların eseridir. Elbette ki bu gelişime moral anlamda katkı yapabileceği düşüncesi ile; bahsekonu karine için “masumiyet” ibaresinin kullanılması düşünülebilir ise de, kanaatimizce Anayasa’daki isabetli düzenleme ışığında “suçsuzluk karinesi” tabiri daha doğru bir tabirdir.

III. SUÇSUZLUK KARİNESİNİN ANLAMI, HUKUKİ NİTELİĞİ ve AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI IŞIĞINDA UYGULAMA ALANI-KAPSAMI, UYGULANABİLİRLİK ŞARTI OLARAK SUÇ İSNADININ VARLIĞI

A. SUÇSUZLUK KARİNESİNİN ANLAMI, HUKUKİ NİTELİĞİ

Modern ceza muhakemesi hukuku;²⁷ ‘suçlunun cezalandırılması’ ve ‘sanığın korunması safhalarından’ geçip şu andaki ‘hakikatin araştırılması’ safhasına erişmiş bulunmaktadır. Gelineen noktada; şüphelinin/sanığın hakları koruma altında olduğu gibi, toplum

²⁵ Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; a.g.e., s. 24. Aksi görüş için bkz. Yüce, Turhan Tufan; “Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1988/1, s. 160

²⁶ Feyzioğlu, Metin; Suçsuzluk Karinesi., s. 138, Tozman, Önder; a.g.e., s. 318

²⁷ “Bir suçun işlenip işlenmediği; işlenmişse kim tarafından işlenmiş olduğu ve yaptırımının ne olacağı sorununa çözüm getirmek amacıyla, kural olarak, CMK’ya göre gerçekleştirilen iddia, savunma ve yargılama niteliğindeki bir dizi faaliyete ceza muhakemesi, bununla ilgilenen hukuk dalına da Ceza Muhakemesi Hukuku denir.” Bkz. Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan; a.g.e., s. 57

düzeninin sağlanması da hukukun esaslı bir amacı olarak yerini korumaktadır. Ceza muhakemesinin amacı insan onuruna, hukukun ve ceza muhakemesi hukukunun temel ilkelerine yaraşır biçimde maddi gerçeğin araştırılması olmakla birlikte; kastedilen maddi gerçek, mutlak gerçek anlamına gelmemektedir. Günümüz ceza muhakemesi ile ulaşılmaya çalışılan hedefler; hakikatin araştırılması, insanlık onuruna saygı²⁸ gösterilmesi, masumları cezalandırma riskinin azaltılmasıdır.²⁹

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşma gayesi, her yolu mübah kılan bir amaç olarak görülmemiş, bu yolda adil yargılanma hakkı esaslı uyarıcı niteliğindedir. Daha önce de belirtildiği üzere adil yargılanma hakkının bir unsuru da (1982 Anayasası'nun 90'uncu maddesine göre ülkemizi bağlayıcı nitelikte olan) AİHS'in 6/2'nci maddesinde düzenlenmiş bulunan suçsuzluk karinesidir. Bir suçtan dolayı soruşturulan veyahut kovuşturulan kişinin mahkeme kararıyla kesin biçimde suçlu sayılincaya kadar suçlu sayılmamasını ifade eden suçsuzluk karinesi, ceza muhakemesinin insan onuruna yaraşır biçimde yürütülmesini temin amacı gütmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacağı üzere suçsuzluk karinesi, ceza muhakemesinde buna yönelik birtakım sonuçlar(*susma hakkı, şüpheden sanık yararlanır ilkesi, ispat yükü, tutuklulukta makul süre, hukuka aykırı delillere dayanma yasağı gibi*) doğurmakta ve dahi maddi ceza hukuku yönünden bazı kurallar ve teminatlar sağlamaktadır. Belirtilmelidir ki, suçsuzluk karinesi ceza muhakemesinin bir amacı değildir; zira ceza muhakemesinin şüphelinin/sanığın suçsuzluğunu ispat gibi amacı olmayıp³⁰ maddi gerçeği bulmaya çalışır.

Adil yargılanma hakkının bir yansıması olan suçsuzluk karinesi şüpheliye/sanığa mahkemelerin tarafsızlığı garantisini veren, onun kusuru ispat edilmezden önce suçlu gibi³¹ muamele görmesini

²⁸ **Yüce, Turhan Tufan**; a.g.e., s. 160

²⁹ **Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun**; a.g.e., s. 20-26, **Feyzioğlu, Metin**; "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3.a Uyarınca İsnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 55, Y. 2004, s. 102

³⁰ **Walter, Grop**; a.g.e., s. 323

³¹ "...bir toplumdaki en kötü ve namussuz kişi dahi hukukun korumasından yararlanmalıdır, zira bir takım genel ilkeler benimsendiğinde, toplumun hiçbir bireyi bunun dışında tutulmamalıdır. Aslında hiç kimse suçlu olarak dünyaya gelmez. Yaşam süreci içindeki deneyimleri sonucunda bir hırsız, şantajcı hatta katil haline gelebilir." **Sokullu-Akancı, Füsün**; Kriminoloji, Beta Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 1999, s. 61

önleyen dokunulmaz bir haktır.³² Suçsuzluk karinesinin ilk muhatabı yargılama makamı olup, bu karine; sanığın bir suçlu ile aynı muameleye tabi tutulma yasağını ve sanığa, sanık olmayana kıyasla keyfi eşitsiz muamelede bulunma yasağını doğurmaktadır.³³

AİHM;

Minelli/İsviçre Kararı'nda “..hukuksal açıdan sanığın suçlu olduğu kanıtlanmadan ve özellikle savunma hakları kullanılmadan verilen bir yargısal kararda kendisinin suçlu olduğu görüşünün yansıtılması, masumluk karinesini ihlal eder”,³⁴

Barbera Messegue ve Jabardo/İspanya Kararı'nda “Mahkeme üyelerinin görevlerini yerine getirirken, sanığın suç teşkil eden fiili işlediği önyargısından hareket etmemelerini gerektirir; ispat yükümü suçlayana(savcıya) aittir ve sanık şüpheden yararlanır. Buna ilâveten, sanığa kendisi aleyhindeki kanıtların neler olduğunu -bunları göz önünde tutarak savunmasını hazırlaması olanağını temin için- bildirmek ve suçluluk saptamasına dayanak olacak yeterli kanıtları sunmak savcıya düşer”,³⁵

Demek suretiyle suçsuzluk karinesini ana hatları ile tarif etmiştir.

B. SUÇSUZLUK KARİNESİNİN GEÇERLİ OLACAĞI AŞAMALAR

Ceza muhakemesi sistemimizde soruşturma ve kovuşturma olmak üzere iki evre bulunmaktadır. 5271 s. CMK'ya göre soruşturma safhası, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi(CMK md. 2/1.e), kovuşturma safhası ise iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi(CMK md.2/1.f) ifade etmektedir. Soruşturma safhasında suç şüphesi altında bulunan kişi şüpheli(md. 2/1), kovuşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kişi ise sanıktır(md. 2/1.b). Soruşturmanın ne şekilde başlayacağı CMK'nın 160'ıncı maddesinde belirtilmiştir.

Suçsuzluk karinesi sadece kovuşturma safhasındaki sanık için değil geniş anlamda sanıklık statüsü kazanan şüpheliye de

³² Üzülmüş, İlhan; Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 44

³³ Walter, Grop; a.g.e., s. 324

³⁴ Doğru, Osman; a.g.e., s. 566

³⁵ Gözübüyük, Şeref-Gölcüklü, Feyyaz; a.g.e., s. 297

gerekli korumaları sağlar.³⁶ Soruşturmada görev alan savcı, kolluk görevlileri ve sair resmi görevliler suçsuzluk karinesine riayet etmekle yükümlüdürler. Örneğin soruşturmanın gizliliğini düzenleyen CMK'nın 157'nci maddesinde tek amaç soruşturmanın sıhhatli şekilde yürütülmesi olmayıp, aynı zamanda şüpheliyi topluma suçlu gibi sunmanın önüne geçme gayesi dolayısıyla suçsuzluk karinesini muhafazadır

Suçsuzluk karinesinden istifadenin; soruşturma safhasındaki suç isnadı ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar devam edeceği hususu gerek Anayasa'nın 38/4 ve gerekse AİHS'in 6/2'nci maddesinden anlaşılmaktadır. Hatta Anayasa'daki hüküm, suç isnadı içermeyen hallerde, resmi görevlilerce suçlu muamelesi yapılması halinde dahi suçsuzluk karinesinin uygulanmasına elverişli³⁷ niteliktedir.

Ceza yargılaması ile ilintili olan; örneğin, tutukluluktan kaynaklanan tazminat davaları veyahut hukuk davaları ile idari davalarda da suçsuzluk karinesi işleyecektir.

AİHM 12 Nisan 2011 tarihli *Çelik(Bozkurt)/ Türkiye Kararı*'nda suçsuzluk karinesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir:

*“...15 Haziran 2000 tarihinde başvuran, yasadışı Hizbullah örgütü mensubu olmakla suçlanmıştır. Hakkındaki yargılama Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde devam ederken, 23 Nisan 1999 tarihinden önce işlenen belli suçlara ilişkin kovuşturmaların ertelenmesine ilişkin 4616 sayılı yasa yürürlüğe girmiş, DGM başvuranın “yasadışı örgüte yardım ve yataklık” suçunun söz konusu yasa kapsamında olduğuna hükmederek hakkındaki yargılamanın ertelenmesine 13 Mart 2001 tarihinde karar vermiştir. Yargılamanın ertelenmesinden önce 4 Ekim 2000 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı, savcılığın elindeki delillerin başvuranın yasadışı örgüt mensubu olduğunu gösterdiği kanaatiyle başvurunu ilkokul öğretmenliği görevinden çıkarmıştır. Başvuran, meslekten çıkarılma kararına, 3 Kasım 2000 tarihinde Diyarbakır İdare Mahkemesinde açtığı dava ile itiraz etmiştir. Diyarbakır İdare Mahkemesi, meslekten çıkarılma kararının iptali talebini 7 Mart 2002 tarihinde reddetmiş, mahkeme 13 Mart 2001 tarihli DGM kararına atıfla “**ceza yargılamasında,***

³⁶ **Üzülmez, İlhan;** “Suçsuzluk Karinesi ve Basın Özgürlüğü”, Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, s. 933, **Yenidünya, A.Caner;** a.g.e., s. 21

³⁷ **Tozman, Önder;** a.g.e., s. 319

faaliyetlerinin yardım ve yataklık teşkil ettiği tespit edilen” başvuranın meslekten çıkarılmasının yasaya uygun olduğuna hükmetmiştir...AİHM masumiyet karinesinin, ceza gerektiren herhangi bir suç isnat edilen kişiye ilişkin bir hukuki kararın, şahsın yasaya göre suçu kanıtlanmadan önce suçlu olduğu yönünde bir görüşü yansıtması halinde ihlal edilmiş olacağını hatırlatır. Herhangi bir resmi bulgu olmadığı halde mahkemenin sanığı suçlu olarak gördüğünü gösteren bir muhakeme yapılması ihlal için yeterli olmaktadır. 6. maddenin 2. paragrafında güvence altına alınan masumiyet karinesi, aynı maddenin 1. paragrafının gerektirdiği adil yargılama unsurlarından biri iken, ceza davalarında sadece usule ilişkin bir güvence değildir. **Kapsamı daha geniş olup devletin hiçbir temsilcisi ya da kurumunun bir şahsı, suçu bir “mahkeme” tarafından tespit edilmeden suçlu ilan etmemesini gerektirir.....** AİHM, **aynı mülahazaların somut davadaki idari yargılama için uygulanabilir olduğu kanaatindedir.....**Son olarak AİHM, yetkili mercilerin başvuranın müteaddit iş başvurularını reddederken Diyarbakır DGM'nin ceza kovuşturmasının ertelenmesi kararını esas almaya devam ettiğini gözlemler. AİHM bu durumun, devletin hiçbir temsilcisi ya da kurumunun bir şahsı, suçu bir “mahkeme” tarafından tespit edilmeden suçlu ilan etmemesini gerektiren AİHS'nin 6/2 maddesiyle bağdaşmadığı kanısındadır. Yukarıda belirtilen değerlendirmeler AİHM'nin başvuranın masumiyet karinesinin ihlal edildiği sonucuna varması için yeterlidir.Dolayısıyla AİHS'nin 6/2 maddesi ihlal edilmiştir....”³⁸

C. SUÇ İSNADI

Suçsuzluk karinesinin uygulama alanını belirlemede AİHS'in 6/2'nci maddesinde yer alan “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır” şeklindeki hüküm yol gösterici mahiyettedir. Buna göre karinenin ileri sürülebilmesi için öncelikle bir suç isnadının varlığı gerekli görülmektedir. Suç isnadının anlaşılabilmesi için suç kavramının anlamı ve sonrasında suç isnadının kapsamı ele alınacaktır.

1. Suç Kavramından Anlaşılması Gerekenler

AİHS'i kabul etmiş bulunan taraf devletler anılan Sözleşme ile korunan hak ve özgürlükleri ihlal etmedikleri müddetçe bir eylemi

³⁸ www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/.../celik(bozkurt)21.07.2011.doc, Son Erişim Tarihi: 02.12.2012

suç haline getirmekte özgürdüler. Ulusal mevzuatın suç saydığı fiil Sözleşme uygulamasında da suçtur. Fakat ulusal mevzuatın suç olarak nitelenmediği bir fiil de (örneğin disiplin kabahati) Sözleşme'deki anlamıyla suç oluşturabilmekte ve 6'ncı maddenin uygulama alanına girebilmektedir. AİHM, taraf devletlerin 6'ncı maddedeki güvenceleri bertaraf etmesinin önüne geçmek için, ulusal nitelendirmeler ile bağlı bulunmayıp "suç" kavramını denetleme yetkisini içtihatları yolu ile açmış ve bir eylemin idari nitelikte bir eylem veyahut ceza hukuku anlamında suç teşkil eden bir eylem olup olmadığı konusunda belirleyici kriterler üretmiştir.³⁹

Mahkeme'nin; bir eylemin AİHM'in 6'ncı maddesi kapsamında suç teşkil edip etmediği konusunda tespit ettiği 3 kriter⁴⁰ şöyledir:⁴¹

- Suçun iç hukuktaki yeri
- Suçun niteliği(*nature of the offence*)
- Öngörülen cezanın niteliği ve ağırlığı(*the nature and degree of severity of the penalty*)

Suçun iç hukuktaki yeri; nitelik itibariyle diğer iki kriterle göre daha az önemli niteliktedir. Bir eylem iç hukukta "suç" olarak tanımlanmış ise otomatik olarak Sözleşme'nin 6'ncı maddesindeki güvencelerden istifade edecektir. Dava konusu olan eylemin, iç hukukta bir disiplin eylemi(kabahat) olarak düzenlenmesine rağmen AİHM değerlendirmesi bakımından "suç" derecesine varması halinde, diğer kriterlere [*suçun niteliği(nature of offence), öngörülen cezanın niteliği ve ağırlığı(the nature and degree of severity of the penalty)*] başvurulacaktır.

Suçun niteliği; belirlenirken Mahkeme'nin ele aldığı unsurlar; söz konusu suçun Sözleşme'ye taraf diğer devletlerin büyük çoğunluğunda nasıl görüldüğü(*ortak payda yaklaşımı*), ilgili suçun ceza hukukunda yer alan suçlarla benzerliği, uygulanan usullerin özellikleri ve bu usullerin ceza hukuku alanındaki yargısal usullerle benzerliği veya bağlantısı, suçun sadece belirli bir gruba⁴² yönelik mi yoksa konunun içeriği veya kamu yararı

³⁹ İnceoğlu, Sibel; İnsan Hakları Avrupa., s. 84, Üzülmüş, İlhan; Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 45

⁴⁰ AİHM 21 Şubat 1984 tarihli Öztürk/Almanya Kararı'nda bu kriterleri tekrarlamıştır. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=3&portal=hbkm&action=html&highlight=%F6zt%FCrk&sessionid=94914262&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 09.12.2012

⁴¹ İnceoğlu, Sibel; İnsan Hakları Avrupa., s. 85, Şahinkaya, Yalçın; a.g.e., s. 46

⁴² "Disiplin müeyyideleri genellikle belirli bir grubun üyelerinin davranışlarını düzenleyen belirli kurallara uymalarını güvence altına almak için öngörülmüştür. Ayrıca, üye devletlerin büyük bir çoğunluğunda devam eden bir soruşturma hakkındaki bilgilerin açıklanması hukuka aykırı

nedeniyle genel olarak bağlayıcı, herkesi etkileyen bir niteliği mi olduğudur.⁴³ Bu faktörler içinde en önemlisi, belli bir gruba münhasır olarak düzenlenen veyahut öyle addedilen bir disiplin eyleminin grup dışında kimseleri de kapsar bir genelliğe ulaşmasıdır. Böylesi bir durumdan artık eylemin suç olmadığından bahsedilemeyecektir. *Suçun niteliği ve öngörülen cezanın niteliği-ağırlığı* kriterlerinin bir arada gerçekleşmesi zaruri değildir. Bunlardan birisinin tek gerçekleşmesi; suç, kabahat ayrımı açısından yeterlidir. Mahkeme, 25 Ağustos 1987 tarihli *Lutz/Almanya* Kararı'nda bu hususu vurgulamıştır.⁴⁴

Öngörülen cezanın niteliği ve ağırlığı kriteri Mahkeme tarafından cezanın niteliği-amacı ve cezanın ağırlığı yönünden ele alınmaktadır. Nitelik ve amaçta dikkat edilen husus verilen cezanın caydırıcılık ve cezalandırma amacı taşımasıdır. Şayet bir eylemin yaptırımını bu nitelikleri taşıyorsa cezanın miktarına bakılmaksızın⁴⁵ eylemin bir suç niteliğinde olduğuna karar verilmektedir. Örneğin iç hukuka göre disiplin eylemi olarak nitelendirilen bir davranış yada ihmalin uzun süreli hürriyeti bağlayıcı ceza ile yaptırım altına alınması halinde artık cezai anlamda suç teşkil eden bir eylem var demektir. Böyle bir kabul de 6'ncı maddede yer alan adil yargılanma hakkı güvencelerden istifade cihetine götürmektedir.

Bu konuda Mahkeme'nin en önemli kararı şüphesiz ki *Engel/Hollanda* Kararı'dır.⁴⁶ Askerlik görevi yapan başvuruçular disipline aykırı davrandıkları gerekçesiyle üstleri tarafından verilen çeşitli cezalara maruz kalmışlardır. İki gün ağır göz hapsi ile dört gün hafif gözaltı cezaları ceza hukuku anlamında bir ceza olarak görülmemiştir. Ancak aynı kararda, bazı başvuruçuların

cezalandırılabilir bir fiildir. Yargıçlar, avukatlar ve mahkemenin işleyişi ile yakından ilgili kişiler, herkesten önce soruşturmanın gizliliği ile bağlıdırlar ve herhangi bir ceza hukuku müeyyidesinden bağımsız olarak, kendi meslekleri çerçevesindeki disiplin müeyyidelerine tabidirler. Davanın tarafları ise, mahkemenin yargı yetkisine tabi kişilerdir ve yargı sisteminin disiplin alanına girmezler. Md 185 potansiyel olarak bütün insanları etkileyebilir niteliktedir, tanımlandığı suç ve bu suça öngördüğü müeyyide ikinci kriterin amacı açısından cezai(criminal) niteliği sahiptir." AİHM'in 22 Mayıs 1990 tarihli *Weber/İsviçre* Kararı'ndan (prf. 33) Bkz. **İnceoğlu, Sibel**; İnsan Hakları Avrupa., s. 87.

⁴³ **İnceoğlu, Sibel**; İnsan Hakları Avrupa., s. 86, **Şahinkaya, Yalçın**; a.g.e., s. 47

⁴⁴ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=lutz&sessionid=94913626&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 09.12.2012

⁴⁵ "The relative lack of seriousness of the penalty at stake cannot deprive an offence of its inherently criminal character" Mahkemenin *Lauko/Slovakia* Kararı'ndan(prf. 58), <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=lauko%20%7C%20sllovakia&sessionid=94918101&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 15.12.2012

⁴⁶ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=engel&sessionid=96811011&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 15.12.2012

karşı karşıya kaldıkları üç ile dört ay arasındaki sürelerle disiplin bölümünde hapis cezası, ceza hukuku anlamında bir ceza olarak görüldüğü için, bu başvuruçular bakımından davada bir suç isnadının bulunduğu sonucuna varılmıştır. Böylece Mahkeme, bir ceza olarak kişi özgürlüğünün kaybını, kişinin fiziksel özgürlüğüne verdiği önem dolayısıyla, çok kısa bir süre özgürlüğün kaybedilmesi durumu hariç, genellikle ağır bir ceza olarak görmekte ve bu tür bir cezanın verildiği yargılamayı 6'ncı madde kapsamına sokmaktadır.⁴⁷

2. Suç İsnadının Anlam ve Kapsamı

Suç isnadı kavramı, taraf devletlerin nitelemesinden bağımsız, AIHM'in yorumladığı ve denetlediği otonom bir kavramdır.⁴⁸ İsnat genel anlamda kişiye bir suç işlediğine dair iddiayı içeren resmi bildirim yetkili merci tarafından yapılmasıdır. Fakat AIHM'e göre, bir suçlamanın varlığı konusunda önemli olan husus suçlamanın şekli, zaman veya suçlayan makamın sıfatı değil, isnadın içeriği yani konusudur. Duruma göre bireyin bir suç işlemesinden şüphelenilmesi, kişinin yakalanması, tutuklanması, hakkında arama veyahut elkoyma işlemlerinin gerçekleştirilmesi de isnat anlamına gelmektedir. Burada önemli olan husus, tesis edilen işlemin bireyi *"gerçekten etkileyip etkilemediği- the situation of the [suspect] has been substantially affected"*⁴⁹dir.⁵⁰

Buna göre suç isnadı ile birlikte suçsuzluk karinesinden kaynaklanan koruma mekanizması da devreye gireceğinden, anılan karine sadece kovuşturma safhasındaki sanık için değil soruşturma altındaki (geniş manada sanık) şüpheli için de yürüyecektir. Özetlemek gerekirse şüpheyle birlikte başlayan (kişiye esaslı etkisi olan) ilk soruşturma işleminden hükmün kesinleşmesine kadar devam eden muhakeme sürecinin bütünü⁵¹ suçsuzluk karinesinin geçerli olduğu alandır.

⁴⁷ İnceoğlu, Sibel; İnsan Hakları Avrupa.., s. 95-96

⁴⁸ Gözübüyük, Şeref-Gölcüklü, Feyyaz; a.g.e., s. 275, Yenidünya, A. Caner; a.g.e., s. 21

⁴⁹ Bkz. AIHM'in 27 Şubat 1980 tarihli Deweer/Belçika Kararı(prf. 82), <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=deweer%20%7C%20BELGIUM&sessionid=95021942&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 15.12.2012

⁵⁰ İnceoğlu, Sibel; İnsan Hakları Avrupa.., s. 101, Feyzioğlu, Metin; Suçsuzluk Karinesi., s. 145

⁵¹ Reid, Karen; a.g.e., s. 166, Atlıhan, Özen; a.g.e., s. 305

IV. SUÇSUZLUK KARİNESİNİN CEZA MUHAKEMESİ BAKIMINDAN SONUÇLARI

Adil yargılanma hakkının bir unsuru olan suçsuzluk karinesinin neticeleri öncelikle ceza muhakemesi alanında görülmektedir. Bir suçla itham edilen kişinin suçluluğu kanunen ispatlanıncaya kadar suçsuz sayılması olarak kabul edilen suçsuzluk karinesinin ceza muhakemesi alanında çıkan sonuçları; ispat yükünün iddia makamına düşmesi, susma hakkı, şüpheden sanığın yararlanması(in dubio pro reo), tutuklulukta makul sürenin aşılması ve hukuka aykırı delillere dayanma yasağıdır.

A. İspat Yükünün İddia Makamına Düşmesi

Ceza muhakemesinde, esas olarak, fiilin fail tarafından işlendiği veya işlenmediği konusunda, hukuk düzenince kabul edilen vasıtalarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını temin ameliyesine ispat denilmektedir.⁵² Maddi gerçeğe ulaşma yargılamanın hedefi olduğundan her şey delil niteliğinde olup, hâkim bu delilleri vicdani kanaatiyle takdir hakkına sahiptir. Medeni usul hukukundakine benzer bir ispat yükü ceza muhakemesi için öngörülmemiş⁵³ ise de; aslolan daha başka bir ifade ile normal olan suçsuzluk anormal olan ise suçluluk olduğundan, bir suç iddiasında bulunanın⁵⁴ bunu deliller ile desteklemesi zaruridir.⁵⁵

Belirtilmelidir ki re'sen araştırmanın geçerli olduğu ceza yargılamasında iddia makamını temsil eden savcı ve yargılama makamı olan mahkeme sadece aleyhe olan delilleri değil, lehe olan delilleri de toplamak zorundadır(CMK md.160/2). Sanık yöneltile suçlamalar karşısında susma hakkını(Anayasa md. 38/5) kullanabileceği gibi kendisi lehine olan delilleri ibraz edebilir yada ilgili yerlerden toplanmasına işaret edebilir. Sanığın,

⁵² Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan; a.g.e., s. 346

⁵³ Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; a.g.e., s. 547

⁵⁴ Çelik, Adem; a.g.e., s. 137

⁵⁵ "Mahkeme, genel kural olarak, sunulan ve toplanan delilleri değerlendirmenin ulusal mahkemelerin işi olduğunu, Mahkeme'nin görevinin ise yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığını saptamak olduğunu hatırlatır. Bu görev, ceza davalarında masumiyet karinesine uyulmasını da içerir. 6. Madde 2. fıkra, diğer hususların yanı sıra, bir mahkeme heyetinin görevini yaparken işe sanığın isnat edilen suçu işlemiş olduğu konusunda bir önyargıyla başlamamasını gerektirir; ispat yükü iddia makamındadır; var olan her tür kuşku sanık lehinde yorumlanmalıdır.. Yani, ispat yükünün iddia makamından savunmaya aktarıldığı durumda masumiyet karinesi çiğnenmiş demektir" AİHM'in 20 Mart 2001 tarihli Telfner/Avusturya Kararı'ndan, Bkz. Dutertre, Gilles; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, Almanya, 2003, s. 179

suçsuzluğu konusunda, hâkimi ikna etme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

İspat külfetini tersine çeviren, soruşturma ve kovuşturma makamlarının elini rahatlatan maddi ceza hukukundaki “suçluluk karineleri” konusunda; AİHM belirli nedenlere dayanmak koşuluyla sanık aleyhine bazı karineler kabul edilebileceğini ve bunların aksinin ispatının sanığa düşebileceğini ancak sanığa savunma hakkını kullanabilmesi için yeterli fırsatın verilmesinin şart olduğunu belirtmiştir.

AİHM, 7 Ekim 1988 tarihli *Salabiaku/Fransa* Kararı’nda;

“... Ceza hukukunda sorumluluk fikrinden suçluluk kavramına geçiş, bunlar arasındaki ayrımın çok görelî bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum Sözleşme’nin 6(2). fıkrası bakımından bir sorun ortaya çıkarmaktadır. Her hukuk sisteminde maddî veya hukukî karineler yer alır. Sözleşme’nin bu tür karineleri kural olarak yasaklamadığı açıktır. Ancak Sözleşme, bu konuda Sözleşmecî Devletlerin, ceza hukuku bakımından bazı sınırlar içinde kalmasını gerektirir. Komisyon’un kabul eder görüldüğü gibi, eğer Sözleşme’nin 6(2). fıkrası, sadece bir yargılama sırasında mahkemeler tarafından uyulması gereken bir güvenceyi düzenlemiş ise, 6(2). fıkrasının şartları, uygulamada 6(1). fıkrada yer alan tarafsızlık ödeviyle örtüşecektir. Özellikle, “hukuka göre” ifadesi, münhasıran iç hukuka gönderme yapılarak yorumlanacak olursa, ulusal yasa koyucunun dava mahkemesinin elinden gerçek bir değerlendirme yetkisini alması ve masumiyet karinesini özünden yoksun bırakması serbest hale gelecektir. Böyle bir durum, adil yargılanma hakkını ve ayrıca masum sayılma hakkını (*right to be presumed innocent*) korumak suretiyle, hukukun üstünlüğü temel ilkesi içinde yer alması istenen Sözleşme’nin 6. maddesinin amacıyla bağdaşmayacaktır... O halde Sözleşme’nin 6(2). fıkrası, ceza hukukunda öngörülen maddî veya hukukî karinelere kayıtsız kalamaz. Bu fıkra, Devletlerin maddî veya hukukî karineleri, tehlikede olan şeyin önemini ve savunma haklarını korumayı dikkate alarak, makul sınırlar içinde tutmalarını gerektirir.”⁵⁶

Demek suretiyle suçluluk karinelerinin ispat ve suçsuzluk karinesi yönünden ele alınış biçimini ortaya koymuş, belirli sınırlar dahilinde suçluluk karinelerinin kabul edilebileceğini

⁵⁶ <https://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=173>, Son Erişim Tarihi: 07.01.2013

belirtmiştir. Bu tür karinelerin bulunduğu hallerde önemli olan sanığa bu karineleri çürütme hakkının savunma hakkı kapsamında sağlanmış olmasıdır.⁵⁷

Bizim mevzuatımızda da suçluluk karinesi içeren hükümler mevcuttur. Örneğin 3628 s. Mal Bildiriminde Bulunulması Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 4'üncü maddesi suçsuzluk karinesine aykırılık teşkil edebilecek bir nitelik arz etmektedir.⁵⁸

Suçluluk karinesi öngörmemiş olmakla birlikte, 5237 s. TCK'nın 283'üncü maddesi için tercih edilen "Suçluyu Kayırma" başlığı özensiz bir tercih olmuştur. Zira madde metninde, sadece şüpheliye/sanığa uygulanabilen tutuklamadan ve şüpheli/sanık ile birlikte hükümlüye de uygulanabilen yakalamadan bahsedilmektedir. Şüpheli/sanık lehine yapılan kayırmaların "suçluyu kayırma" olarak isimlendirilmesi ve madde metninde de "suç işleyen kişi" tabirinin kullanılması talihsiz bir seçim olmuştur.

B. Susma Hakkı

Suçsuzluk karinesine göre konuşlandırılan ispat külfetinin ilintili olduğu bir diğer ceza muhakemesi kurumu da susma hakkıdır. Sanığın suçsuz olduğu varsayımı ile hareket edildiğinden, suçsuz sayılan kişinin de kendisi aleyhine bir şey ifade etmeme, aktif olarak muhakemeye katılmama hakkı⁵⁹ bulunmaktadır. Susma hakkının kullanılmış olması aleyhe değerlendirilemez.⁶⁰ Nitekim 1982 Anayasası'nın 38/5'inci maddesiyle, susma hakkı anayasal anlamda tanınmış ve şüphelinin/sanığın haklarını düzenleyen CMK'nın 147/1.e maddesi ile de uygulama alanı bulmuştur.

⁵⁷ Feyzioğlu, Metin; Suçsuzluk Karinesi., s. 156

⁵⁸ Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; a.g.e., s. 549

⁵⁹ "AİHM kararları incelendiğinde şu sonuçlara varmak mümkündür: a) Güvenlik ve kamu düzeni ile de olsa susma ve kendini suçlamama hakkının özüne zarar verilemez(Heaney ve McGuinness kararı) b) AİHS'deki susma ve kendini suçlamama hakkı geniş bir içeriğe sahiptir, çünkü ticari kayıtları da korumaktadır, sadece ifade vermeyi reddetme hakkını(Saunders Kararı) değil, belge ve ticari kayıtları vermeyi reddetme hakkını da kapsar(Funke Kararı) c) Susma ve kendini suçlamama hakkı, suç isnat edilmesi beklentisi olması kaydıyla(Weh Kararı), hem dava öncesi soruşturma safhasını(Funke Kararı) hem de soruşturma sonrasını kapsar(Saunders Kararı)" Bkz. İnCEOĞLU, Sibel; Adil Yargılanma Hakkı., s. 77

⁶⁰ Dönmezer, Sulhi; a.g.e., s. 69, Aydın, Çağrı Kan; "Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak Susma Hakkı", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 91, Y. 2010, s. 163, Kocaoğlu, Serhat Sinan; "Susma Hakkı", Ankara Barosu Dergisi, 2011/1, s. 38

AİHS'in adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesinde "susma hakkı" şeklinde formüle edilmiş bir ifade yer almıyor ise de; AİHM 1990'lı yıllardan itibaren içtihatları ile bu hakkın yolunu açmış ve adil yargılanma kapsamında değerlendirmiştir.⁶¹

AİHM 17.12.1996 tarihli *Saunders/Birleşik Krallık Kararı*'nda susma hakkına ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede suçsuzluk karinesi ile de bağlantı kurmaktadır:

"Mahkeme, her ne kadar Sözleşme'nin 6. Maddesi'nde özellikle belirtilmemiş olsa da, sessiz kalma ve -bunun bir parçası olan- kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkının 6. Madde kapsamındaki adil yargılanma kavramının esasını oluşturan ve genel olarak kabul edilen uluslararası kuralların özünde bulunan bir hak olduğunu anımsatır. Bu hakkın gerekçeleri arasında, sanığın yetkililerce uygunsuz bir şekilde zorlamaya maruz kalmaya karşı korunması yoluyla adaletin tecellisindeki hatalı uygulamaları önlemek ve 6. Madde'nin hedeflerini yerine getirmek bulunmaktadır. Kişinin kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkı, özellikle bir ceza davasında savcılık makamının sanığın iradesi dışında tehdit veya tazyik yöntemleriyle elde edilmiş delillere başvurmadan sanığa karşı iddiasını kanıtlamaya çalışmasını öngörür. Bu bağlamda söz konusu hak, Sözleşmenin 6. Maddesi'nin 2. fıkrası kapsamında bulunan masumiyet karinesiyle yakından bağlantılıdır" (prf. 68)⁶²

C. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi (in Dubio Pro Reo)

Hâkim sübut bakımından bir kanaate varamazsa, yani şüphesini⁶³ yüzde yüz yenemezse, o hususu sabit olmamış addedecek ve sabit olmamanın sonuçlarına karar verecektir. Bu prensip ceza muhakemesinde şüpheden sanık yararlanır(in dubio pro reo) şeklinde ifade edilmektedir.⁶⁴ Ceza muhakemesinde, hukuk normunun yorumunda değil,⁶⁵ maddi sorunun çözümünde şüpheden sanık yararlanır. Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin kaynağı, suçsuzluk karinesidir.⁶⁶ Bu ilkeyi

⁶¹ İnceoğlu, Sibel; İnsan Hakları Avrupa., s. 272

⁶² Dutertre, Gilles; a.g.e., s. 170,

⁶³ Şüphe(Kuşku, zan, san): Zihnin bir konuda kesin bir sonuca varamayıp duraksaması. Bkz. Yılmaz, Ejder; a.g.e., s. 764; Şüphe(Kuşku): Bir olguyla ilgili gerçeğin ne olduğunu kestirememekten doğan kararsızlık, işkil. Bkz. Türk Dil Kurumu; a.g.e., s. 938

⁶⁴ Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; a.g.e., s. 543, Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan; a.g.e., s. 172

⁶⁵ Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; a.g.e., s. 499

⁶⁶ Yavuz, Mehmet; a.g.e., s. 153, Parlar, Ali-Hatipoğlu, Muzaffer-Yüksel, Erol Güngör; a.g.e., s. 6

uygulayan ceza mahkemeleri, sanığın suçlu olduğu konusunda şüpheyi gideremezlerse, delil yetersizliğinden sanığın beraatına karar verirler.⁶⁷ CMK'nın 223/2.e maddesi bunu, “yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması” hali olarak tanımlamıştır.⁶⁸

Şüpheden sanık yararlanır ilkesi sadece eylemin fail tarafından işlenip işlenmediği yönündeki şüphe halinde değil, sanık hakkında uygulanma ihtimali bulunan ağırlaştırıcı ve hafifletici sebeplerin şüpheli olduğu hallerde de yine sanık lehine⁶⁹ olmak kaydıyla uygulama alanı bulacaktır.⁷⁰

AİHM 20 Mart 2001 tarihli *Telfner/Avusturya* Kararı'nda;⁷¹

“Mahkeme, genel kural olarak, sunulan ve toplanan delilleri değerlendirmenin ulusal mahkemelerin işi olduğunu, Mahkeme'nin görevinin ise yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığını saptamak olduğunu hatırlatır. Bu görev, ceza davalarında masumiyet karinesine uyulmasını da içerir. 6. Madde 2. fıkra, diğer hususların yanı sıra, bir mahkeme heyetinin görevini yaparken işe sanığın isnat edilen suçu işlemiş olduğu konusunda bir önyargıyla başlamamasını gerektirir; ispat yükü iddia makamındadır; var olan her tür kuşku sanık lehinde yorumlanmalıdır(bkz. Barberà, Messegué ve Jabardo-İspanya davası⁷²). Yani, ispat yükünün iddia makamından savunmaya aktarıldığı durumda masumiyet karinesi çiğnenmiş demektir”⁷³

Demek suretiyle ilkeyi suçsuzluk karinesi ile ilişkilendirmiştir.

D. Tutuklulukta Makul Süreye Riayet

Sanık, suçsuzluk karinesi ışığında suçlu kabul edilmediği gibi masum da sayılmamaktadır. Dolayısıyla ceza muhakemesinin

⁶⁷ Şenses, Erkan; a.g.e., s. 359

⁶⁸ Feyzioğlu, Metin; “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 62, Y. 2006, s. 36

⁶⁹ “Sanığın çalmak istediği eşyanın miktar ve değeri tespit edilemediğinden göre ‘Şüpheden sanık yararlanır’ kuralından hareketle TCK.nun 522. maddesinin pek hafif değere ilişkin hükmünün uygulanması gerektiğinin gözetilmemesi..”(6. C.D., T. 01.10.1987, E.1987/5773, K.1987/8152), **Açıklamalı Kanun-İçtihat Programı**

⁷⁰ Yurtcan, Erdener; Ceza Yargılaması Hukuku, Vedat Kitapçılık, 11. Baskı, İstanbul, 2005, s. 53-54

⁷¹ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Telfner&sessionid=95417054&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi; 15.01.2013 (Kararın İngilizce metni için bkz.)

⁷² <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Barber%E0&sessionid=95417054&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 22.01.2013

⁷³ Dutertre, Gilles; a.g.e., s. 179,

gereklerinden olan koruma tedbirlerine tabi olacaktır. Arama, elkoyma, iletişimin kayda alınması-tespiti gibi tedbirlerin yanı sıra, şüphelinin/sanığın hareket serbestisini, hürriyetini sınırlayan yakalama,⁷⁴ gözaltı ve tutuklama⁷⁵ gibi tedbirler de uygulanmaktadır. Bilhassa tutuklama tedbirinde şüpheli/sanık adeta bir mahkûm gibi hürriyetinden mahrum kalmaktadır. Tutukluluk halinin devamlılığı ve makul süreyi aşması halinde suçsuzluk karinesi de bundan etkilenmeye başlayacaktır. Bu itibarla tutukluluk süreleri ile suçsuzluk karinesi birbiri ile ilintili ceza muhakemesi kurumlarıdır.

Ceza muhakemesindeki en ağır koruma tedbiri olan tutuklama, iç hukukumuzda CMK'nın 100 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Tutuklama kararı verilebilmesi için kuvvetli suç şüphesinin yanı sıra bahse konu suç için verilmesi muhtemel ceza ile orantılı olması zaruridir.

Böylesine önemli bir koruma tedbirinin keyfi olarak uzun süreli uygulanması ihtimalinin önüne geçebilmek amacıyla tutukluluk sürelerinde azami süreler belirlenmiştir. Tutukluluk sürelerini düzenleyen CMK'nın 102'nci maddesinde;“(1) Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok bir yıldır. Ancak bu süre, zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.(2) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez. (3) Bu Maddede öngörülen uzatma kararları, Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanık ile müdafinin görüşleri alındıktan sonra verilir” denilmek suretiyle bu husus dile getirilmiştir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresinin iki yıl, uzatma süresinin ise asıl süreden uzun olarak üç yıl biçiminde düzenlenmesi haklı olarak eleştirilmektedir. Hatta bu uyumsuzluk ve madde metninin kötü yazımı, uzatma süresinin 3 yıl değil 1 yıl olduğu şeklinde yorumlara sebebiyet vermiştir. Nitekim sonuç olarak asıl sürenin 2 yıl, uzatma süresinin ise 3 yıl olduğu benimsenmiştir.⁷⁶ Azami

⁷⁴ İpekçioğlu, Pervin Aksoy; “Yakalama Ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 9, Özel Sayı, Y. 2007, s. 1215

⁷⁵ Feyzioğlu, Metin-Ergün, Güneş Okuyucu; “Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 59, S. 1, Y. 2010, s. 36 vd.

⁷⁶ Özen, Muharrem Özen-Güngör, Devrim-Ergün, Güneş Okuyucu; “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türk Hukukunda Azami Tutukluluk Süresinin Hesaplanmasına İlişkin Değerlendirmeler”, Ankara Barosu Dergisi, 2010/4, s. 183, “Sanığın ilk tutukluluk süresinin 08.08.2005 yılında başladığı ve 24.04.2008 tarihinde Bakırköy 3.Ağır Ceza Mahkemesince mahkum

tutukluluk süreleri ile ilgili bir diğer hüküm ise 3713 s. Terörle Mücadele Kanunu'nun (6352 s. Kanun'un 75'inci maddesi ile değişik) 10/5'inci maddesidir. Bu maddeye göre "Türk Ceza Kanununun 305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci maddeleri hariç olmak üzere, İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlarda, Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen tutuklama süresi iki kat olarak uygulanır.". Buna göre, maddede belirtilen suçlar açısından tutuklamada asıl süre 4 yıl, uzatma süresi ise 6 yıldır. Böylelikle tutukluluk süresinde azami süre 10 yıla ulaşmaktadır.

Tutuklama tedbirinin ağırlığı bu tedbir için bazı kısıtlamalar getirilmesini zaruri kılmıştır. 1982 Anayasası'nın 'Kişi Hürriyeti ve Güvenliği' başlıklı 19'uncu maddesi ile AİHS'in "Özgürlük ve güvenlik hakkı" başlıklı 5'inci maddesi tutuklama ve hürriyeti bağlayıcı tedbirler ile ilgili hükümlerdir. Tutuklama tedbirinin doğurduğu fiili sonuçlar mahkûmiyete yakın olduğundan, anılan koruma tedbirinin sınırlanması ve belli koşullara⁷⁷ bağlanması zaruri görülmüştür. Bunun en başlıca yolu da tutukluluk sürelerinin makul olup olmadığının denetimidir.⁷⁸ Yukarıda

edilmesiyle sona erdiği, Yargıtay'ın bozma kararından sonra yerel mahkemenin 01.04.2010 tarihli tensip kararıyla ikinci tutukluluk döneminin başladığı ve bu dönemin 18.06.2010 tarihinde yerel mahkemeye T.C.K'nun 82/1-2.29.62 maddeleri uyarınca 16 yıl 8 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına ve sanığın tutukluluk halinin devamına karar verilmesi ile sona erdiği, olayın özellikleri, suçun niteliği verilen ceza miktarı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5/3 maddesine sözleşmeyi yorumlayan ve uygulayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yerleşmiş kararlarına göre makul tutukluluk süresinin belirlenmesinde esas alınan yerel mahkemede tutuklu yargılama süresinin toplamı (2 yıl 11 ay 7 gün) ve ağır cezalı suçlarda tutukluluk süresinin 5 yıl olarak öngören C.M.K'nun 102/2 maddesi birlikte değerlendirildiğinde sanığın tutuklu yargılama süresinin makul süre sınırını aşmadığı anlaşıldığından salıverme isteminin reddine oybirliği ile itiraz yolu açık olmak üzere karar verildi" (1. C.D., T.30.03.2011, E.2011/2994 K.2011/1611 Müt.) http://www.adalet.org/forum2/cmkk/goster.php?idyx=184&made=102&yaz_anno=1974&a1=y&gelenno=&gelenx=&resimkont=&b1=&kavram=Tutuklulukta%20ge%20ecek%20s%FCre, Son Erişim Tarihi: 22.01.2013

⁷⁷ 5275 s. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 111'inci maddesinde şartlar elverdiği müddetçe hükümlü ve tutukluların ayrı yerlerde tutulacakları belirtilmiştir. AİHM, 19 Nisan 2001 tarihli Peers/Yunanistan Kararı'nda buna aykırı davranışın suçsuzluk karinesini ihlal etmediği sonucuna varmıştır (bkz.prf.78), <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbk&action=html&highlight=peers&sessionid=95560016&skin=hudoc-en, Son Erişim Tarihi: 19.02.2013>

⁷⁸ "...mahkemenin tutukluluk halini teyit eden emirlerinde, kaçmaya ilişkin bir tehlikenin neden olduğuna ilişkin herhangi bir açıklama yapılmaksızın, basma kalıp denmese de, hemen her zaman aynı kelimeler kullanılmıştır. "Delil durumu" ifadesi suça ilişkin ciddi göstergelerin mevcut olduğu ve devam ettiği şeklinde anlaşılmaktadır. Genel olarak ilgili etkenler olmasına rağmen, mevcut davada bunlar şikayet konusu tutukluluğun devamını haklı çıkarmamaktadır. ... Bu hususlar da dikkate alınarak, Mahkeme başvuranın söz konusu süre içinde sürdürülen tutukluluk halinin 5.Maddenin 3. fıkrasını ihlal ettiğini kabul etmiştir." (prf.52-57) AİHM'in 8 Haziran 1995 tarihli Mansur/Türkiye

belirtilen tutukluluk süreleri azami süreler olup, geçerli nedenler bulunmadıkça tamamının kullanılması mümkün değildir. *Makul süre* tabiri hem Anayasa'nın 19/7'üncü maddesinde hem de AİHS'in 5/3'üncü maddesinde kullanılmıştır. Burada belirtilen makul süre, AİHS'in adil yargılanma hakkını düzenleyen 6'ncı maddesindeki makul süre ile aynı olmayıp farklıdır.⁷⁹ Uzun sürmüş olan bir dava adil yargılanma hakkına aykırı olmayabilir. Fakat sanık böylesi bir yargılamada makul süreyi aşan bir tutukluluk tedbirine maruz kalmış olabilir.

AİHM'in tutuklulukta makul süre için ele aldığı ölçütler şunlardır:

- Hürriyetin kısıtlandığı sürenin ne kadar olduğu,
- İsnad konusu suçun niteliği ve mahkûmiyet halinde verilmesi muhtemel cezanın ne olduğu,
- Hürriyeti kısıtlamasının, sanık üzerindeki maddi, manevi ve diğer etkilerinin neler olduğu,
- Sanığın davranışları,
- Soruşturmanın yürütülme şekli ve üslubu,
- İlgili adli makamların işlemlerinin neler olduğu.⁸⁰

AİHM, tutukluluk sürelerinin makuliyeti(5/3) ile ilgili kararlarında suçsuzluk karanesinden bahsediyor⁸¹ ise de, ihlaller yönünden temel nokta AİHS'in 6/2'nci(masumiyet karanesini düzenleyen madde) madde değil⁸² 5/3'üncü maddedir. Suçsuzluk

Kararı'ndan, http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/14_1994_461_542.pdf, Son Erişim Tarihi: 19.02.2013

⁷⁹ **İnceoğlu, Sibel;** İnsan Hakları Avrupa..., s. 371, **Şentuna, Mustafa Tarık;** Teori ve Uygulama Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Tutuklama ve Adli Kontrol, Adalet Yayınevi, 2.Bası, Ankara, 2007, s. 99

⁸⁰ **Feyzioğlu, Metin;** Suçsuzluk Karanesi..., s. 155

⁸¹ "AİHM, belirli bir durumda bir sanığın tutuklu yargılanma süresinin makul süre sınırını geçmemesine özen göstermenin, ilk olarak ulusal yargı mercilerinin üzerine düşen bir görev olduğunu hatırlatmaktadır. Bu amaçla, masumiyet karanesi doğrultusunda bireysel özgürlüğe saygı kuralına istisna getirilmesini meşru kılan kamu çıkarının gerektirdiği gerçek bir zorunluluğun olup olmadığı ortaya çıkaracak bütün koşulları incelemesi ve tutuksuz yargılanma talebini reddettiğinde kararında bunu gerekçelendirmelidir. AİHM, esas itibarıyla söz konusu kararlarda yer alan gerekçelere ve ilgili tarafından başvurusunda belirtilen inkar edilemez olgulara dayanarak, AİHS'nin 5/3. maddesinin ihlal edilip edilmediğini belirlemelidir." [http://digerlb.uyap.gov.tr/VeriBankasi/Gelismis Dokuman Ara_New? dokumanTurleriString=AİHM,&aranan=masumiyet%20karanesi&aramaG=sdsorRxP&baslangic=20&son=30&dokumanTurAdi=AİHM&fromSonucSayfasından=TRUE&sonucSayfasi=aramaSonuc.jsp&sirala=null](http://digerlb.uyap.gov.tr/VeriBankasi/Gelismis_Dokuman_Ara_New?dokumanTurleriString=AİHM,&aranan=masumiyet%20karanesi&aramaG=sdsorRxP&baslangic=20&son=30&dokumanTurAdi=AİHM&fromSonucSayfasından=TRUE&sonucSayfasi=aramaSonuc.jsp&sirala=null), Son Erişim Tarihi: 21.02.2013 (AİHM'in 14 Haziran 2007 tarihli Cahit Solmaz/Türkiye Kararı'ndan)

⁸² Bazı eserlerde(**Feyzioğlu, Metin;** Suçsuzluk Karanesi..., s.155, **Tozman, Önder;** a.g.e., s. 330, **Üzülmöz, İlhan;** Türk Hukukunda Suçsuzluk., s.64) AİHM'in 27 Haziran 1968 tarihli Neumeister/Avusturya Kararı'nda uzun tutukluluk münasebetiyle suçsuzluk karanesinin ihlaline(6/2) hükmedildiği belirtilmiş ise, anılan kararda sadece 5/3 ve 6/1'inci maddeler yönünden

karinesine başvurma nedeni, uzun tutukluluğun artık koruma tedbiri işlevini yitirip, cezaya dönüşmesi ve şahsın suçsuz olduğu yönündeki kanıyı suçluluğa doğru çevirmesidir. AİHM, 20 Şubat 2007 tarihli *Remzi AYDIN/Türkiye Kararı*'nda tutukluluk ve suçsuzluk karinesi arasındaki ilişkiyi ana hatları ile açıklamıştır:

“... Sonuç olarak tutuklu yargılamanın süresi ile ilgili olarak AİHS'nin 6§2. maddesi bakımından ayrıca bir soru ortaya çıkmamaktadır zira bu alanda bu ilkeye riayet edilmesinin sağlanması esastır. AİHM bu şikayeti 5/3. madde kapsamında inceleyecektir.. Başvuran, mahkum edildiği 22 Temmuz 2001 tarihinden, mahkumiyet kararının Yargıtay tarafından onandığı 7 Mart 2002 tarihine kadar ve aynı şekilde ikinci mahkumiyet karar tarihi olan 17 Temmuz 2003 tarihinden, kararın ikinci kez onandığı 28 Ocak 2004 tarihine kadar "yetkili bir mahkeme tarafından mahkum edildikten sonra yasalara uygun olarak tutuklu bulunmaktaydı"...Başvuranın halen tutuklu olarak yargılandığı dikkate alınrsa, değerlendirilecek toplam süre şu an itibariyle yaklaşık yedi yıl üç... Hükümet, sanıkların sayısı, davanın karmaşıklığı, başvurana verilecek ceza ve firar tehlikesi dikkate alındığında tutuklu yargılama süresinin makul olduğunu belirtmektedir. Başvuran, sağlık durumu nedeniyle firar etmesinin mümkün olmadığını ve kişisel ihtiyaçlarını zorlukla karşılayabildiğini belirtmektedir. Her ne olursa olsun, bu kadar uzun bir tutuklu yargılama süresinin haklı gösterilemeyeceğini ileri sürmektedir. AİHM'nin yerleşik içtihadı uyarınca, tutuklu yargılama süresinin makul olup olmadığı her davada davanın özel koşulları dikkate alınarak değerlendirilmelidir.....Sonuç olarak, başvuranın, genel bir değerlendirme gerektiren tutukluluk süresi makul süreyi aşmıştır. O halde AİHS'nin 5 § 3 maddesi ihlal edilmiştir.”⁸³

E. Hukuka Aykırı Delillere Dayanma Yasağı

AİHS'in suçsuzluk karinesini düzenleyen 6/2'nci maddesindeki “suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar” ibaresi, ispatın önemine vurgu yapmaktadır. Suçluluğun yasal yünden sabit olması iç hukuka hitap eden, ispatın mevzuata uygun, hukuken geçerli olmasını arayan bir ifadedir. Buna göre sanığa atılı

ihlal kararı verilmiştir. Bkz.<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=neumeister&sessionid=95846728&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 22.02.2013

⁸³ http://digerlib.uyap.gov.tr/VeriBankasi/GelismisDokumanAra_New, Son Erişim Tarihi: 22.02.2013

bulunan eylem hukuka uygun biçimde ispat edilene kadar sanık suçsuzluk karinesinden yararlanmaya devam edecektir. Suçluluğu ispatlayan ancak hukuka uyulmadan⁸⁴ elde edilen delillerin hükme esas alınması suçsuzluk karinesine aykırı bir durum yaratmaktadır.

Adil yargılanma hakkını düzenleyen AİHS'in 6'ncı maddesinde, hukuka aykırı bir biçimde toplanan delillerin davada kullanılamayacağına ilişkin özel bir kural yoktur. Mahkeme de bu konuya mesafeli durmaktadır. Bunun nedenlerinden biri bu konuda ortak bir Avrupa yaklaşımının olmaması ikincisi ise Sözleşme'nin delillere, özellikle de delillerin kabul edilebilirliğine ilişkin kurallar koymamasıdır. Bu sorun temelde, Sözleşme organları tarafından bir iç hukuk sorunu olarak görülmektedir.⁸⁵

AİHM bu gibi durumlarda yargılamanın bütününe adil olup olmadığına ve sanığa savunma hakkının, özellikle hukuka aykırı şekilde elde edilen delile itiraz fırsatının verilip verilmediğine bakmaktadır. AİHS'in 3'üncü maddesiyle işkence yasaklamasına karşın, işkenceyle elde edilen delillerin değerine ilişkin bir hüküm içermemektedir. Bu durumda bir değerlendirme yasağı ancak suçsuzluk karinesinden ve özellikle de "*suçu yasal olarak sabit oluncaya kadar*" ifadesinden çıkarılmaktadır. Dolayısıyla suçsuzluk karinesi Sözleşme bakımından işkence ve benzeri kötü muamelelerle elde edilen bilgilerin değerlendirme yasağına da kaynaklık etmektedir. Görüldüğü gibi AİHS uygulamasında delil yasakları ve dolayısıyla değerlendirme yasağı konusunda ikili bir ayırım yapılmaktadır: Eğer, kötü muamele gibi yasak sorgu yöntemleriyle(CMK md. 148) bir delil yasağı ihlal edilmiş ise buna ilişkin değerlendirme yasağı suçsuzluk karinesini düzenleyen AİHS'in 6/2'nci maddesinden çıkarılmaktadır. Yasak sorgu yöntemi dışındaki delil yasakları söz konusu ise, AİHM'in görüşüne göre, yukarıda belirtilen ölçütler dikkate alınarak adil yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediğine bakılacaktır. Diğer deyişle, sadece delil yasağı ihlal edilerek elde edilen delilin kullanılması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlali kabul edilmemektedir. Burada özellikle maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasındaki kamu yararıyla, sanığın kişilik hakkının korunmasındaki kamu yararı karşılaştırılmakta ve ağır basan

⁸⁴ **Şahin, Cumhur**; "Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Deliller ve Değerlendirilmeleri Sorunu", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, Y. 1997, s. 87-95.

⁸⁵ **İnceoğlu, Sibel**; İnsan Hakları Avrupa., s. 287-288, **Soyaslan, Doğan**; "Hukuka Aykırı Deliller", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 3-4, Y. 2003, s. 22-23

taraf lehine karar verilmektedir. Buna göre, AİHS uygulamasında yasak sorgu yöntemine başvurulması halinde suçsuzluk karinesinin ihlali nedeniyle mutlak bir değerlendirme yasağı; yasak sorgu yöntemi başvurma dışındaki delil yasakları söz konusu olduğunda ise, bunun adil yargılanma hakkını ihlal etmesi kaydıyla nispi bir değerlendirme yasağı kuralının oluşturulduğu görülmektedir.⁸⁶

Nitekim AİHM, 12 Temmuz 1988 tarihli *Schenk/İsviçre* Kararı'nda, delilin hukuka aykırı bir yöntemle elde edilmiş olmasını yargılamanın bütününe değerlendirerek suçsuzluk karinesinin ihlali olarak görmemiştir:

“Bay Schenk ayrıca hukuka aykırı olarak elde edilmiş kaydın kullanılması nedeniyle, kendisinin suçluluğunun "hukuka göre" kanıtlanmadığını iddia etmiştir. Başvurucuya göre, Sözleşme'nin 6(2). fıkrasında güvence altına alınmış masumiyet karinesi ilkesi uygulanmamıştır... Komisyon'a göre bu şikayet, aslında adil yargılanma kavramına girmektedir. Sözleşme'nin 6(2). fıkrasına dayanılması, yanlış bir yorumun sonucudur. Komisyon temsilcisi Mahkeme önündeki duruşmada ayrıca, mevcut olayda sanığın, suçluluğu hukuka göre kanıtlanıncaya kadar masum sayılmış olduğunu, çünkü İsviçre mahkemelerinin, bir "ceza hükmüne" uymama dışında, yargılamayı bir bütün olarak hukuka uygun olarak yapmış olduklarını belirtmiştir. Mahkeme'ye göre, 9-13 Ağustos 1982 tarihli duruşma tutanakları ile 13 Ağustos 1982 tarihli kararın, Rolle Ceza Mahkemesinin bay Schenk'i mahkum etmeden önce, kendisine suçluymuş gibi muamele ettiği gösteren her hangi bir şey içermemektedir. Sadece kasetin dosyaya delil olarak konulması, başvurunun iddiasını desteklemek için yeterli olamaz; bu nedenle, burada da Sözleşme'ye bir aykırılık yoktur”⁸⁷

V. SUÇSUZLUK KARİNESİ VE BASIN

Demokratik toplumlarda, öncelikli olarak iktidarın denetlenmesi ve kamuoyunun bilgi edinmesi açısından zaruri bir unsur olan basın, ifade özgürlüğünün bir yansımasıdır.⁸⁸ Teknolojik

⁸⁶ **Üzülmez, İlhan;** Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 66-67

⁸⁷ <https://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=171>, Son Erişim Tarihi: 23.02.2013

⁸⁸ “.. Sözleşme'nin 10(2). fıkrasının sınırları içinde, sadece lehte olan veya muhalif sayılmayan veya ilgilenmeye değmez görülen "haber" veya "fikirler" için değil, ama aynı zamanda muhalif olan, çarpıcı gelen veya rahatsız eden haberler veya fikirler için de uygulanır. ... basın özgürlüğü, halka siyasal liderlerinin düşünce ve davranışlarını tanıma ve onlar hakkında fikir oluşturma imkânı verir. Daha genel olarak siyasal tartışma özgürlüğü, Sözleşme'nin her noktasına egemen olan demokratik toplum kavramının tam da merkezinde yer alır. O halde, bir siyasetçiye yönelik eleştirilerin kabul edilebilir

gelişmelere paralel olarak basın da farklı türevleri ile daha fazla etkinlik kazanmaktadır. Gerek devlet tarafından gerekse özel teşebbüsler marifetiyle işletilen basın kuruluşlarının bu denli önemli bir görevi yerine getirirken özgür olmaları zaruridir. İç hukuk yönünden 1982 Anayasası'nın 26'ncı maddesi bu özgürlüğü korur niteliktedir.⁸⁹ AİHS'in "İfade Özgürlüğü" başlıklı 10'uncu maddesi de basın özgürlüğünü kapsar vaziyettedir. 5187 s. Basın Kanunu'nun 'Basın Özgürlüğü' başlıklı 3'üncü basın özgürlüğünü kanun düzeyinde teminat altına alınmıştır.

Elbette ki basının özgürce haber verebilme hakkı sınırsız olmayıp, bir başkasının hakkına riayet ile mükelleftir. Özellikle kişileri itham eden başka bir ifade ile suçlulukları hakkında bir intiba doğuran haberler, yayınlar, bilgi aktarımları suçsuzluk karinesine dikkat etmekle yükümlüdür. Yayına konu edinilen kişi, toplum karşısında korumasız kalırken, onu koruyacak olan kurum suçsuzluk karinesidir. Günümüz medyasının piyasa şartları içerisinde rakipleri ile giriştiği rekabet nedeniyle servis edilen haberlerin daha fazla ilgi görmesi için abartıldığı vakıanın kendisidir. Abartılan haberin konusu olan bireyler bazen suçlu olarak ilan edilir hale gelmekte, üzerlerine yapışan 'katil', 'sapık', 'cani' yaftaları ile kalakalmaktadırlar. Bilahare yapılan yargılamada beraat etmiş olmaları maalesef onların toplum nezdinde de aklanmalarına yetmemektedir.⁹⁰ Bilhassa görsel haberlerin insan beynine direkt olarak hitap etmesi ve kalıcılığı

sınırları, özel bir şahsa yönelik eleştiri sınırına göre daha geniştir. Bir siyasetçi, özel şahıstan farklı olarak, her sözünü ve eylemini bilerek ve kaçınılmaz bir biçimde, gazetecilerin ve halkın yakın denetimine açar; bu nedenle daha geniş bir hoşgörü göstermek zorundadır. Hiç kuşku yok ki, Sözleşme'nin 10(2). fıkrası, başkalarının, yani bütün bireylerin itibarının korunmasına imkan verir; bu koruma, siyasetçileri şahsî sıfatları dışında hareket ettikleri zaman da içine alır. Ancak bu gibi durumlarda söz konusu korumanın gerekleri, siyasi meseleleri açık biçimde tartışmanın yararlarıyla bağlantılı olarak tartışılmalıdır."(prf. 41-42) AİHM'in 8 Temmuz 1986 tarihli Lingsens/Avusturya Kararı'ndan, <https://ihami.anadoludolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=112>, Son Erişim Tarihi: 23.02.2013

⁸⁹ **Centel, Nur**; "Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü", in: Yılmaz Günel'a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1995, s. 58

⁹⁰ **'Yüzüm değişse de çileden kurtulsam'** başlıklı haberde suçsuzluk karinesinin önemi çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır: "Suçsuz olmasına karşın, küçük yaşta çocuklara tecavüz ettiği iddiasıyla 28 gün tutuklu kalan 32 yaşındaki B.A., bu kâbustan kurtulmak için estetik ameliyat olmak istiyor. B.A., bunun için yardım bekliyor. 2 yıl önce ortaya çıkan 'Ümraniye Sapığı'nın robot resmine benzediği için tutuklanan B.A., gerçek sanık Y.Ö. yakalanınca tahliye edildi. Herkes tarafından dışlandığını belirten B.A., "Olay yüzünden annem kısmi felç geçirdi. Nişanlım terk etti. İşimi kaybettim. Çocuklar arkamdan 'Sapık Bilal' diye bağırıyor. Tarifile çizilen bir robot resme benzerim bedelini ödüyorum" dedi. 250 milyar maddi, 1 trilyon lira manevi tazminat talebine karşılık 147 milyon maddi, 1 milyar lira da manevi tazminat kararıyla şoke olduğunu belirten Akyıldız, kendisini gözaltına alanlar aleyhine açtığı davanın sonucunu bekliyor." <http://www.milliyet.com.tr/2004/04/20/yasam/yas11.html>, Son Erişim Tarihi: 25.02.2013

karşısında; dar bir çevrede duyulan mahkeme kararının tesiri yok denecek azdır. Bu itibarla şüpheli/sanık ile ilgili haber ve bilgi aktarımlarının olabildiğince titiz yapılması ve hassas davranılması elzemdir.

İç hukukumuzda bunu temine çalışan mevzuat hükümleri bulunmaktadır.

5271 s. CMK'nın 157'nci maddesinde soruşturma işlemlerinin gizli olduğu hüküm altına alınmıştır. Maddenin ana hedefi suçsuzluk karinesini korumaktır.⁹¹

CMK'nın soruşturmaya yönelik olan 157'inci maddesinin yanı sıra, kovuşturma safhasında sanığı koruyan 183'üncü maddesi vardır. Madde gerekçesinde suçsuzluk karinesine vurgu yapılmıştır. CMK'nın 157 ve 183'üncü maddeleri birer temenni olarak kalmamış, 5237 s. TCK'nın 285, 286 ve 5187 s. Basın Kanunu'nun 19'uncu maddesi, bu kurallara aykırı davranışları yaptırım altına almaktadır.

Kamuoyunun yoğun ilgisini çeken adli işlemlere dair haber yapılması elbette ki olağandır ve hukuka uygunluk sebeplerinden olan 'hakkın kullanılması'(TCK md.26/1) kapsamında kalmaktadır. Ancak titizlikle gözetilmesi gereken husus suçsuzluk karinesini örselememektir. Basın yolu ile suçsuzluk karinesinin ihlali iki şekilde ortaya çıkmaktadır. ⁹² Birincisi resmi makamların ⁹³ basın yolu ile yaptığı açıklamalar marifetiyle suçsuzluk karinesinin ihlal edilmesidir. Söz konusu açıklamaya yapan kurumlar arasında adli organlar da olabilir. Nitekim ülkemizde yeni bir uygulamaya geçilmiş olup, adli olaylar hakkında kamuoyuna sağlıklı ve doğru bilgi aktarımı için Cumhuriyet Başsavcılıkları nezdinde basın sözcülüğü kurumu tesis edilmiştir.⁹⁴

Suçsuzluk karinesinin basın yoluyla gerçekleşen diğer ihlal şekli ise, adli haberlerin verilişinden kaynaklanmaktadır. Basın özgürlüğü ile suçsuzluk karinesinin karşı karşıya geldiği bu durumda suçsuzluk karinesinin üçüncü kişileri bağlayıp

⁹¹ **Ergün, Güneş Okuyucu;** "Soruşturmanın Gizliliği", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 59, S. 2, Y. 2010, s. 262

⁹² **Üzülmüş, İlhan;** Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 52

⁹³ Bkz. AİHM'in 10.02.1995 tarihli Allenet de Ribemont/Fransa Kararı'ndan, <https://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=503>, Son Erişim Tarihi: 26.02.2013

⁹⁴ Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun "Soruşturmanın gizliliği ve basının bilgilendirilmesi" konulu 18.10.2011 tarih ve 33 sayılı Genelgesi'nde bu kurum düzenlenmiştir.

bağlamadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Resmi yayın makamlarının suçsuzluk karinesine riayetle mükellef oldukları hususunda şüphe bulunmamakla birlikte özel teşebbüs tarafından işletilen basın yayın kuruluşlarının suçsuzluk karinesine riyeti konusunda tereddütler bulunmaktadır. Suçsuzluk karinesi, adil yargılanma hakkının unsuru olarak sadece resmi makamlar önünde değil, bunların yanı sıra üçüncü kişiler huzurunda da ileri sürülebilen toplumsal yaşamın devamlılığı açısından gerekli temel bir hukuk prensibidir. Buna göre, bireylerin toplumda barış içinde bir arada yaşayabilmeleri, sanığın suçluluğunun kesin hükümle sabit olacağı yönündeki bağlayıcı usul kuralının kabulüne bağlıdır. Bu nedenle, resmi mercilerin dışında üçüncü kişilerin de suçsuzluk karinesini ihlal etmeme yükümlülüğü söz konusudur.⁹⁵ Aksinin kabulü halinde suçsuzluk karinesini korumak bir yana, sanığa karşı önyargılı bir toplum ve yargı makamı oluşmasına sebebiyet verecektir.⁹⁶

Özel teşebbüsün yönetiminde olup, devletle bir ilgisi bulunmayan medya kuruluşlarının suçsuzluk karinesini ihlal eder nitelikteki eylemleri nedeniyle, AİHM tarafından bir incelemenin yapılması mümkün değildir. Ancak bu tür ihlallere yönelik olarak, sözleşmecî devletin önlem almıyor olması adil yargılanma hakkı çerçevesinde ihlal teşkil edebilir. Fakat belirtilmelidir şu an itibarıyla AİHM'in buna ilişkin bir içtihadı ve uygulaması bulunmamaktadır.

İç hukukta, radyo ve televizyon yayınları yönünden, suçsuzluk karinesini koruyan mevzuat hükümleri bulunmaktadır. 6112 s. Radyo ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 8/1.i maddesi ile gerekli düzenleme yapılmış, aynı Yasa'nın 32/2'nci maddesi uyarınca idari yaptırım öngörülmüştür.

VI. SUÇSUZLUK KARİNESİ VE RESMİ MAKAMLAR

Suçsuzluk karinesi, yalnızca kişinin huzurunda yargılandığı mahkeme için değil⁹⁷ kamu gücünü kullanan diğer kamu

⁹⁵ **Üzülmez, İlhan**; Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 52

⁹⁶ **Centel, Nur**; a.g.e., s. 59

⁹⁷ "Mahkeme masumluk karinesinin sadece bir yargıç veya mahkeme tarafından değil, fakat diğer kamu makamları tarafından da ihlal edilebileceğini kabul etmektedir." AİHM'in 10.02.1995 tarihli *Allenet de Ribemont/Fransa Kararı*'ndan, <https://ihami.anadoluu.edu.tr/aihmgoester.asp?id=503>, Son Erişim Tarihi: 26.02.2013

görevlileri⁹⁸ ve resmi makamlar için de bağlayıcıdır.⁹⁹ Özellikle ülkemizde adli soruşturmalar esnasında; adli yetkileri bulunmayan mülki amirlerin basın önünde açıklama yapma heves ve istekleri bu korumayı daha da anlamlı kılmaktadır.¹⁰⁰

Tesis edilen adli işlemlere ilişkin olarak yorumsuz ve söz konusu kişiyi suçlu olduğu intibasını oluşturmayacak biçimde bilgi aktarımları mümkündür.¹⁰¹ Ancak bilgi aktarımlarında, bilhassa kolluk ve savcılık makamlarının tercih ettikleri tabirlere dikkat etmeleri önemli bir husustur. Zira tercih edilen ifadeler henüz mahkeme kararı ile suçluluğu kesinleşmemiş olan kişilerin kamuoyu nezdinde yargısız bir şekilde suçlu biçiminde algılanmasına sebebiyet verecektir. Açıklama yapan merciinin bir resmi kurum yada görevli olması da toplum açısından söylenenlerin doğruluk ön kabulü ile karşılanmasını sonuçlayacaktır. Bu itibarla; *suçlu, fail* yerine *şüpheli, sanık, muhtemel fail* gibi ifadelerin kullanılması daha doğrudur.¹⁰² Nitekim suçüstü halinde bile yakalanmış olsa, yargılama faaliyeti kesin hüküm ile bitmeden kişiyi suçlu biçiminde açıklamak suçsuzluk karinesine aykırılık teşkil edecektir.

AİHM de birçok kararında, şüpheliyi/sanığı suçlu gibi takdim eden resmi makamların beyanatlarını, basın açıklamalarını suçsuzluk karinesi yönünden değerlendirmiş ve ihlal kararları vermiştir:

“Mahkeme, Fransız polisinden bazı üst rütbeli memurların hiçbir nitelme veya çekince koymadan, Allet de Ribemont’u cinayetin azmettiricilerinden biri olarak ve böylece cinayette suç ortağı olarak

⁹⁸ **Şık, Hüseyin;** 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Görevi Kötüye Kullanma Suçu(Md. 257), Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s. 110

⁹⁹ **Reid, Karen;** a.g.e., s. 167, **Gözübüyük, Şeref-Gölcüklü Feyyaz;** a.g.e., s. 296, **Mole, Nuala-Harby, Catharina;** Adil Yargılanma Hakkı, İnsan Hakları El Kitapları No.3, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, 2. Baskı, Ankara, 2003, s. 49

¹⁰⁰ Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun yukarıda belirtilen genelgesi mevcut sorunu çözme noktasında olumlu bir gelişme ise de, yargı erkinin güçsüzlüğü nedeniyle uygulamada etkinlik gösterememiş olup, mevcut uygulama devam etmektedir.

¹⁰¹ “6Ş2. madde, yetkili makamların kamuya, devam etmekte olan soruşturmalarda ilgili bilgi vermesini engelleyemez, ancak suçsuz sayılma hakkına saygı duyulması için bunu, dikkatli ve uygun bir biçimde yapmaları gerekmektedir”AİHM’in 28 Haziran 2005 tarihli Karataş ve Yeşilirmak/Türkiye Kararı’ndan, http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/43925_98.pdf, Son Erişim Tarihi: 26.02.2013 “Sözleşme’nin 6(2). fıkrası, yürütülmekte olan cezai bir soruşturma hakkında yetkililerin kamuoyuna bilgi vermesini önlemez; ancak masumluk karinesine saygı gösterilmesi söz konusu olduğunda, bilginin tam bir dikkat ve ihtiyatla verilmesini gerektirir. AİHM’in 10.02.1995 tarihli Allet de Ribemont/Fransa Kararı’ndan, <https://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgooster.asp?id=503>, Son Erişim Tarihi: 27.02.2013

¹⁰² **Tozman, Önder;** a.g.e., s. 338

gösterdiklerini. Bu açıkça başvuruçunun suçlu olduğunun beyan edilmesi olup, ilk önce başvuruçunun suçlu olduğuna kamuoyunun inanmasını sağlamış ve ikinci olarak yargısal makamların olayları takdir tarzına zarar vermiştir. Bu nedenle Sözleşme'nin 6. maddesinin ikinci fıkrası ihlal edilmiştir.”¹⁰³

“... polis tarafından düzenlenen ve basına dağıtılan ‘basın açıklaması’nın içeriğinde başvuranlar hiçbir fark gözetmeksizin ‘yasadışı örgüt’ olan MLKP’nin mensubu olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde, söz konusu basın açıklamasına göre adı geçen şahısların İzmir’in farklı mekanlarında birçok suç islediklerinin tespit edildiği belirtilmiştir...AİHM’nin görüşüne göre bu iki ifadenin, başvuranların itham edildikleri suçları işlediklerini onaylayan değerlendirmeler şeklinde yorumlanması mümkündür. Bir bütün olarak ele alındığında, polis yetkililerinin tutumları, kanıtların başvuranların aleyhinde kullanılması yönünde önceden değerlendirildiği ve kimliklerini kolayca ortaya koyan bilgilerin basına verildiği göz önünde bulundurulduğunda bu durum masumiyet karinesine saygı gösterilmesi ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu şekilde düzenlenen basın açıklaması, bir yandan kamuoyunun başvuranların suçlu olduğuna inanmasını teşvik ve diğer yandan yetkili hâkimlerin olayları değerlendirmesinde ön yargılı davranmalarına neden olmuştur.”¹⁰⁴

Suçsuzluk karinesi genel itibariyle, suçluluğu kesinleşmiş bir yargı kararı ile tespit edilmeyen kimse hakkında suçsuzluk varsayımının asıl olduğunu, buna aykırı biçimdeki söz ve davranışların karineyi ihlal edeceğini belirtmesine rağmen, savcılık işlemlerinin ayrıca değerlendirilmesi elzemdir. Bilindiği üzere gerek soruşturma safhasındaki işlemlerde, gerekse soruşturmayı kovuşturmaya(kamu davasına) dönüştüren iddianamede, şüpheliye yönelen bir itham bulunmaktadır. Yeterli şüpheyi(CMK md.170/2) doğuran deliller ışığında şüphelinin bir eylemi işlediği açıkça dile getirilip, iddia edilmektedir. Suçsuzluk karinesinin genel tanımı uyarınca böylesi bir ithamın henüz mahkûmiyet kararı bulunmadığından, karine ile ters bir görünüm arz ettiği düşünülebilir. Ancak belirtilmelidir ki, soruşturmayı sevk ve idare eden savcılık makamının elde ettiği delilleri

¹⁰³ AİHM’in 10.02.1995 tarihli Allenet de Ribemont/Fransa Kararı’ndan, <https://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgooster.asp?id=503>, Son Erişim Tarihi: 27.02.2013

¹⁰⁴ AİHM’in 28 Ekim 2004 tarihli Y.B. ve Diğerleri /Türkiye Kararı’ndan, **Cengiz, Serkan- Demirağ, Fahrettin- Ergül, Teoman- McBride, Jeremy- Tezcan, Durmuş;** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2008, s. 15

değerlendirip yeterli şüpheye ulaşması halinde kamu davasına dönüştürmesi ve iddiasını dile getirirken açık ifadeler kullanması suçsuzluk karinesi ile çelişmemektedir. Elbette burada kastedilen husus ceza muhakemesi usulünce yürütülen soruşturma ve kovuşturma evrelerine ilişkindir. Şayet savcı yürütmekte olduğu soruşturmaya ilişkin olarak basın açıklaması yapacak ise, bu durumda diğer resmi makamların tabi olduğu sorumluluğa benzer şekilde gereken hassasiyeti göstermek zorundadır. Tercih edilip kullanılan ifadeler büyük önem arz etmektedir. Tanzim edilen iddianame ile aynı dili kullanması suçsuzluk karinesini ihlal edebilecektir. Örneğin şüpheli hakkında tanzim edilen bir iddianame metninde şüphelinin “suç örgütü üyesi olduğu ve bu kapsamda bir kısım suçları işlediği” ifadesi kullanılabilir iken, böylesi bir soruşturmaya ve iddianameye ilişkin olarak yapılan basın açıklamasında aynı ifade kullanılamaz. Bunun yerine “şüpheli hakkında örgüt üyeliği ve bu kapsamdaki suçlar nedeniyle iddianame tanzim edilmiştir” ifadesi tercih edilmelidir. Soruşturma safhasındaki işlemlere (arama, elkoyma, yakalama, gözaltı, tutuklama vb.) dair kamuoyunun bilgilendirilmesine ilişkin olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun 33 sayılı Genelgesi doğrultusunda genel ifadelerle basın açıklaması yapılması mümkündür. Ancak kanaatimizce, şüpheliyi itham eden iddianameye dair açıklamalarda acele edilmemesi faydalı olacaktır. Zira soruşturma safhası, iddianamenin ilgili mahkeme tarafından kabulüne kadar (bkz. CMK md.2/1.e, 170, 174) devam etmektedir. Buna göre soruşturma safhası henüz bitmemiş iken, iddianamenin mahkemeye teslimi ile birlikte (iddianamenin kabulü kararı verilmeden) savcılık teşkilatı tarafından basına yönelik olarak yapılan bilgilendirmeler suçsuzluk karinesi bakımından sorunlu işlemlerdir. Soruşturma safhasındaki gizliliğe (CMK md.157) evleviyetle uyması gereken savcılıktır. Örneğin iade edilen iddianame sonrasında, soruşturmanın kovuşturmaya yer olmadığı dair karar (kovuşturmasızlık) ile bitirilmesi de mümkündür. Böylesi bir durumda mahkemece kabul edilmeyen iddianamenin açıklanmış olması, hakkında kovuşturmasızlık kararı verilen kişi hakkında bir kuşku doğurmuş olacaktır. Bu itibarla, basın-yayın organlarının yoğun taleplerine rağmen basın açıklaması yapılması konusunda acele edilmemesi, iddianamenin iade edilebileceği hususunun da hatırdan tutulması suçsuzluk karinesi yönünden daha doğru olacaktır.

AİHM, 10 Ekim 2000 tarihli *Daktaras/Litvanya*¹⁰⁵ Kararı'nda, savcılık tarafından yapılan nitelermeleri suçsuzluk karinesi yönünden ele almıştır. Hakkında yağma suçundan soruşturma yürütölen başvuruç Henkiras Daktaras, soruşturmaya yürötmekte olan organize suçlar bölümü savcısından kovuşturmasızlık yani soruşturmanın kendi lehine sonlandırılması talebinde bulunmaktadır. Savcı bu kararı reddederken şu ifadeleri kullanmıştır: “*Dosyaya erişen başvuruç, iddia edilen suçları işlemediğini, suçunun ispatlanmadığını belirtip soruşturmaya devam edilmemesini istemektedir. Bu asılsız (kovuşturmasızlık) iddiaları reddedilmelidir. Çünkü ön duruşma soruşturmasında toplanan delillerden başvuruçunun suçlu olduğu kanıtlanmıştır. Henrikas Daktaras iddia edilen suçları işlediğini kabul etmese de, suçluluğu; tanık, video-ses kayıtları ve toplanan diğer materyaller ile ispatlanmıştır(proved). Daktaras'ın suçu gizlediği, tanıklar ...'ın beyanı ile; mağduru tehdit edip-gözünü korkuttuğu, malı zorla alması S.C. tarafından verilen delille; araba hırsızlığı yapan kişilerle anlaştığı kendi ikrarı ile ispatlanmıştır. ... Ceza Yargılama Yasası'nın 229'uncu maddesine göre taleplerin reddine, kararın ilgili kişilere tebliğine*” (prf. 13)”

Başvuruç, ret kararında kullanılan bu ifadeler ile suçsuzluk karinesinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

AİHM, bu iddiayı değerlendirip “*Masumiyet karinesi sadece yargıç veya mahkeme tarafından değer, savcılar dahil olmak üzere diğer kamu otoriteleri tarafından da ihlal edilebilir. Bu özellikle somut dolayda olduğu gibi; ön soruşturmada başvuruçunun talebine ilişkin karar veren, üzerinde tamamen yargısal kontrolde bulunan yargı benzeri görev icra eden savcı için de böyledir. Yine de, bir kamu görevlisinin beyanatlarının masumiyet karinesini ihlal edip etmediği, sözlerin sarf edildiği özel şartlar bağlamında belirlenmelidir. Mahkeme, mevcut davada, savcı tarafından sarf edilen sözlerin yargısal süreçten bağımsız örneğın bir basın toplantısında sarf edilmediğine; başvuruçunun kovuşturmasızlık kararını reddeden ön soruşturma sürecinde sarf edildiğine işaret eder. AİHM ayrıca kararında başvuruçunun suçunun dava dosyasındaki delillerle “ispatlandığını” iddia eden savcının, dosyadaki delillerle suçunun “ispatlanmamış” olduğundan kovuşturmasızlık kararı talep eden başvuruç ile aynı terimi kullandığını belirtir. “İspatlanma” teriminin kullanımı talıhsizdir.*

¹⁰⁵ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbk&action=html&highlight=daktaras&sessionId=96648118&skin=hudoc-en, Son Erişim Tarihi: 28.02.2013>

Ancak AİHM, kelimenin kullanıldığı bağlamı göz önüne alarak, başvuranın ve savcının, başvuranın suçunun delillerle tespit edildiği hususuna değil, dava dosyasının, başvuranın suçuna ilişkin olarak, soruşturmayı haklı çıkaran delilleri ortaya çıkarıp çıkarmadığına değinmiş oldukları kanaatindedir. Bu koşullar altında mahkeme savcının 1 Ekim 1996 tarihli kararında kullandığı ifadelerin masumiyet karinesini ihlâl etmediği sonucuna varmıştır.”(prf. 42-45) demek suretiyle suçsuzluk karinesinin ihlâl edilmediğine hükmetmiştir.

AİHM’in, karar metninde basın açıklaması gibi halleri ayırksız tutarak bıraktığı rezerv önemlidir.

VII. ESASA GİRİLMİYEN CEZA DAVASI ve BAĞLANTILI DİĞER DAVALARDA SUÇLULUK İMASI

Suçsuzluk karinesinin uygulama alanı ceza soruşturması ile başlayıp kesin hükme kadar devam etmekte ancak orda bitmemektedir. Suçsuzluk karinesi, davanın esasına girilmediği durumlarda ve asıl dava ile bağlantılı diğer davalarda da geçerlidir.¹⁰⁶ Bu aşamada öncelikli olarak ceza yargılaması anında ve sonrasında suçluluk iması içeren işlem ve eylemler incelenecektir.

Düşme ve beraat kararlarında suçluluğu ima eden ifadeler, suçsuzluk karinesinin ihlaline neden olabilmektedir. AİHM, 25 Mart 1983 tarihli *Minelli/İsviçre* Kararı’nda bu nedenle ihlâl kararı vermiştir:

“ ...masrafların bölüşülmesinin sanığın suçluluğunun değerlendirilmesinden kaynaklandığını gösterirse, işte o zaman bir sorun doğar... Mahkeme ilkece Komisyon ile aynı görüştedir. Ancak Mahkeme yerleşik içtihatlarına uygun olarak, bireysel başvurudan kaynaklanan bir davada yapacağı incelemeyi, mümkün olduğu kadar önündeki somut olayla sınırlı tutması gerektiğine işaret etmektedir ..Dava Mahkemesi uzun uzadıya yazılan ve hüküm fıkralarından soyutlanamayan bu gerekçelerle zamanaşımı bulunmasaydı,"National Zeitung"da çıkan şikayet konusu makalenin başvuruçunun "mahkumiyetine muhtemelen yol açacağı" sonucuna varmıştır. Dava Mahkemesi bu gerekçelere yer verirken, şahsi davacılar tarafından suçlanan davranışları, sanki kanıtlanmış gibi ele almıştır. Dahası söz

¹⁰⁶ Üzülmüş, İlhan; Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 50

konusu gerekçeler, aynı olaylarla ilgili olmakla birlikte, başvuru Minelli'nin taraf olmadığı ve kendisinin davasından ayrı olan diğer iki davada verilmiş kararlara dayandırılmıştır...Buna göre, Sözleşme'nin 6(2). fıkrası ihlal edilmiştir.”¹⁰⁷

Minelli/İsviçre Kararı'nda anlaşılacağı üzere AIHM uygulamasına göre, işin esasına girmeden yargılamayı sonlandıran kararlarda¹⁰⁸ yargılama giderlerinin sanığa yüklenmiş olması tek başına suçsuzluk karinesinin ihlali anlamına gelmemekle ¹⁰⁹ birlikte, sanığın suçlu olduğu intibasını doğuracak “mahkûmiyetine muhtemelen yol açacağı” şeklindeki ifadeler suçsuzluk karinesini ihlal eder niteliktedir.

Yargılamadan sonraki davalardan kasıt ise genelde, tutuklu kalınan süre için beraat kararından sonra tazminat istemli davalar veyahut sair hukuk ve idari yargı davalarıdır. CMK'nın 141-144'üncü maddelerinde koruma tedbirlerinde dolayı yaşanan mağduriyetlere ilişkin tazminat talebi ve usulü düzenlenmiştir.¹¹⁰ AIHM uygulamasına göre tutuklu bulunan her sanığın beraat ettikten sonra otomatikman tazminata hak kazanması söz konusu olamaz.¹¹¹ Ancak tazminat yargılamasında suçsuzluk karinesi yönünden önemli olan husus, kişinin suçluluğunu ima eder nitelikteki ifadelerden kaçınılmasıdır. Aksi halde, beraat kararı şüpheli bir vaziyete gelecek, suçsuzluk karinesi ihlal edilmiş olacaktır.

Sekanina/Avusturya ¹¹² davasında, adam öldürmek suçundan delil yetersizliğinden beraat eden davacı (yerel mahkeme önünde sanık) tutuklu kaldığı süreler için tazminat talep etmiştir. Davacının bu talebi, konuya ilişkin Avusturya Kanunu'nun 2'nci maddesinin 1'inci fıkrası böyle durumlarda tazminata hükmedilebilmesini şüphelerin yenilmiş olmasına bağlı kıldığından reddedilmiştir. Komisyon bu olayda suçsuzluk

¹⁰⁷ Doğru, Osman; a.g.e., s. 567

¹⁰⁸ Feyzioğlu, Metin; Suçsuzluk Karinesi., s. 150

¹⁰⁹ Buna göre CMK'nın 327'nci maddesi AIHM uygulaması ile uyumludur.

¹¹⁰ Tatar, Onur; Haksız Yakalama ve Tutuklamadan Doğan Tazminat Davaları, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2012, s. 12

¹¹¹ Bkz. AIHM'in 25 Ağustos 1987 tarihli Englert/Almanya Kararı'ndan, <https://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=141>, Son Erişim Tarihi: 01.03.2013, **Aksi görüş için bkz. Alacakaptan, Uğur**; “Haksız Tutma ve Yakalama Hallerinde Devletin Tazminat Verme Mükellefiyeti”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.1-4, Y. 1961, s. 212-213

¹¹² <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=sekanina%20%7C%20AUSTRIA&sessionid=96321343&skin=hudoc-en>, prf. 30, Son Erişim Tarihi: 01.03.2013

karinesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşmış ve Mahkeme de bu kararı onaylamıştır. Mahkeme'ye göre, ceza yargılamasının işin esasına girilmeksizin sona erdirildiği durumlarda şüphe dile getirilebilir. Ancak, kesin hükümle beraat kararı verildikten sonra, artık şüphe gerekçe gösterilerek uyuşmazlıkla ilgili bir diğer işlem yapılamaz. Bu nedenle, beraat kararı verildikten sonra şüphenin devam ettiği gerekçesiyle talep edilen tazminatın reddi, suçsuzluk karinesinin ihlalidir. Mahkeme burada başka bir hususa daha dikkat çekmiştir. Tazminat talebine ilişkin yargılamayı yapan mahkeme beraat kararı ile bağlı değildir; bilakis tazminat talebine ilişkin yargılamada ileri sürülen delilleri göz önünde tutarak bağımsız değerlendirmelidir.¹¹³

Bir ceza yargılamasının mağduru durumunda bulunan kişi lehine ama aynı zamanda beraat etmiş bulunan sanık aleyhine tazminata hükmedilmesi da ayrı bir uygulama alanıdır. 2003 tarihli *Y./Norveç*¹¹⁴ davasında başvuru, şiddetli saldırı, cinsel saldırı ve cinayet suçlarından açılan davada ulusal mahkemede beraat etmiştir. Yerel mahkemece beraat kararından sonra, yargılamada mağdur gözükken taraf yararına, yine aynı mahkemece manevi tazminata hükmedilmiş ve bu karar kanun yolunda onanmıştır. Başvuru, bu kararın Sözleşme'nin 6/2 maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür. AIHM, ceza hukuku anlamında sorumluluk tespit edilmese bile, delil yükünün daha hafif olduğu bir hukuk yargılamasında aynı olayla ilgili olarak sorumluluk yönünde karar verilebileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte, tazminata ilişkin ulusal mahkeme kararında, sorumlu tutulan tarafın ceza sorumluluğuna yollama yapan bir ifade yer alır, hukuki sorumlulukla ceza sorumluluğu arasında bir ilişki kurulursa, bu durum Sözleşme'nin 6/2'nci maddesinin ihlali anlamına gelir. Ulusal mahkemenin kararında başvuru hakkında mağdura karşı "*suç işlediği açık şekilde muhtemeldir*" ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeler, beraat üzerinde kuşku doğurması nedeniyle, medeni hukuka ilişkin çerçeveyi aşmaktadır. Suçsuzluk karinesine uygun olmayan tazminat yargılaması ile AIHS m. 6/2 ihlâl edilmiştir.¹¹⁵

¹¹³ **Üzülmez, İlhan**; Türk Hukukunda Suçsuzluk., s. 51

¹¹⁴ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=9&portal=hbk&action=html&highlight=y.%20%7C%20NORWAY&sessionid=96321343&skin=hudoc-en>, Son Erişim Tarihi: 01.03.2013

¹¹⁵ **Şahinkaya, Yalçın**; a.g.e., s. 85

Yine ceza davası ile bağlantılı olan özel hukuk¹¹⁶ ve idari yargı davalarında¹¹⁷ suçsuzluk karinesinin gözetilmesi gerektiği AİHM tarafından kabul edilmektedir. Suçluluğa ilişkin imalar suçsuzluk karinesini ihlal edecektir.

SONUÇ

Fransız İhtilâlı ile birlikte Kıta Avrupası'na yayılan suçsuzluk karinesi, AİHS'in 6/2'nci maddesinde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'nin 11'inci maddesinde, 1982 Anayasası'nın 38/4'üncü maddesinde yer almış olup, Anayasa'nın 15'inci maddesine göre sınırlanamaz haklar arasında sayılmıştır. Bu hak için herhangi bir istisna öngörülmemiştir.

Bir karineden ziyade bir varsayım(*presumption*) niteliğindeki suçsuzluk karinesi için, yüklenen anlam ve kazandığı yaygın kullanım nedeniyle 'karine' tabirinin kullanımı maslahata uygundur. "Masumiyet" veya "masumluk" tabirleri yerine "suçsuzluk" ibaresini daha uygun buluyoruz. Zira bu ifade hem Anayasa'nın 38/4'üncü maddesine hem de kişinin içinde bulunduğu duruma daha uygundur. Ayrıca bu tabir, ceza muhakemesi alanındaki koruma tedbirlerine katlanmayı¹¹⁸ açıklanabilir kılmaktadır.

Suçsuzluk karinesi suç isnadı ile birlikte devreye girmektedir. Bu itibarla soruşturma ve kovuşturma safhasında, kesin hükümle yargılama bitinceye kadar suçsuzluk karinesinin sağladığı koruma ve haklar devam edecektir. AİHM, "suç" olgusunu otonom bir olgu ve kavram olarak kabul edip, yorumlama hakkını kendisinde görmüştür. Buradaki temel amaç, sözleşmecî devletlerin bazı suç niteliğindeki eylemleri disiplin yargılamasına tabi kabahat nev'ine çevirerek, adil yargılanma hakkı güvencelerini bertaraf etme girişimini ortadan kaldırmaktır. Bir eylemin suç olup olmadığını belirlemede aranan kriterler; suçun iç hukuktaki yeri, suçun niteliği(*nature of the offence*),öngörülen cezanın niteliği ve ağırlığıdır(*the nature and degree of severity of the penalty*).

¹¹⁶ Bkz. AİHM'in 19 Nisan 2011 tarihli Erkol/Türkiye Kararı'ndan, www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/erkol21.07.2011.doc, Son Erişim Tarihi: 01.03.2013

¹¹⁷ Bkz. AİHM'in 12 Nisan 2011 tarihli Çelik(Bozkurt)/ Türkiye Kararı'ndan, [www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/.../celik\(bozkurt\)21.07.2011.doc](http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/.../celik(bozkurt)21.07.2011.doc), Son Erişim Tarihi: 01.03.2013

¹¹⁸ Ertuğrul, Hüseyin; "Ceza Muhakemesinde Katlanma Yükümlülüğü", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1-2, Y. 2008, s. 690

Suçsuzluk karinesi ceza muhakemesinde bazı sonuçlar doğurmaktadır. Bunlar ispat yükünün iddia makamında olması, susma hakkı, şüpheden sanığın yararlanması, tutuklulukta makul süreye riayet ve hukuka aykırı delillere dayanma yasağıdır. Belirtilen sonuçlar sanığın güvenli bir yargılama ile cezalandırılması yada aklanması için güvence teşkil etmektedir. AİHM, kanunlarda suçun maddi unsurunu belirleyecek biçimde suçluluk karinesi konulabilmesini; vakanın ağırlığını göz önünde tutmak, savunma hakkı tanımak ve makul sınırları aşmamak kaydıyla suçsuzluk karinesine aykırı görmemektedir.

Suçsuzluk karinesinin bir sonucu olan tutuklamada makul süreye riayet ilkesi bakımından Yargıtay'ın henüz istikrar kazanmamış olan, yerel mahkeme hükmünden sonraki kanun yolu olan temyiz, istinaf aşamasındaki tutukluluk süresini makul süreden saymayan kararı kanaatimizce dönemin koşulları gözetilerek verilmiş bir karar olup, pozitif mevzuat ile uyumlu değildir. Kovuşturma safhasının CMK'nın 2/1.f maddesinde tanımlandığı, buna göre kovuşturma safhasındaki hürriyeti kısıtlayan tedbiri tutuklamadan hapse çeviren Yargıtay kararında AİHM uygulaması gerekçe gösterilmiş ise de, iç hukuktaki düzenleme AİHM uygulamasına göre daha lehe olup, ihmal edilmesi insan hakları mantığı yönünden sakıncalıdır. Kaldı ki AİHM'in birçok lehe uygulamasını örnek almayan Yüksek Mahkeme'nin, böylesi aleyhe bir durumda AİHM'i referans alması izaha muhtaç bir durumdur.

Suçsuzluk karinesinin en bariz ihlali basın tarafından yapılmaktadır. Resmi yayın organları yönünden AİHS'in uygulanması mümkün ise de, özel basın-yayın organları tarafından mümkün değildir. Ancak bu tür organlar için iç hukuktaki cezai yaptırım düzenleyen kanun hükümleri saklıdır. TCK'nın 285 ve 286'ncı maddeleri, 5187 s. Kanun'un 19'uncu maddesi, 6112 s. Kanun'un 32'inci maddesi basını suçsuzluk karinesi yönünden caydırıcı nitelikte düzenlemelerdir.

Suçsuzluk karinesinin asli muhatabı yargılama makamı olsa da, yegâne muhatap değildir. Resmi makamlar da demeç ve eylemleri ile suçsuzluk karinesini ihlal edebilir niteliktedir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun kamuoyunun bilgilendirilmesine ilişkin 33 sayılı Genelgesi, bilgi kirliliğini önlemek ve açıklamanın hukukçu kişiler tarafından yapılmasını temin bakımından olumlu bir gelişmedir.

Savcılık makamı tarafından soruşturma safhasında veyahut kovuşturmadaki duruşmalar sırasında, şüpheliyi/sanığı itham eden ifadeler suçsuzluk karinesi yönünden ihlal teşkil etmemekle birlikte, ceza yargılamasından bağımsız olarak tesis edilen(basın açıklaması gibi) işlemlerde diğer resmi makamların tabi olduğu sınırlamalara tabidir.

Ceza hükmünün kesinleşmesi ile birlikte suçsuzluk karinesi de devreden çıkacak ise de, işin esasına girilmeden verilen kararlarda(zamanaşımından düşme gibi) yada beraat kararlarına bağlı olarak tutuklamadan kaynaklanan tazminat davalarında yine suçsuzluk karinesi işlerlik kazanacaktır. Ayrıca ceza davası ile bağlantılı özel hukuk ve idari yargı davalarında da suçsuzluk karinesi gözetilecektir. Ceza davasının mağduru tarafından beraat eden sanığa karşı açılan tazminat davalarında, yargılama makamının suçluluğu ima eden ifadeleri karineyi ihlal edecektir. Kişinin beraat etmesi, tazminattan da kurtulduğu anlamına gelmez. Nitekim sırf tazminata mahkûm edilmiş olmak da tek başına beraat kararının lekelenmediği anlamına gelmez. Zira medeni usul hukukunda delil ikamesi ve ispat daha şekli bir niteliğe sahiptir. Bu nedenlerle tazminat davasını yürüten yargıç beraat kararı ile bağılı olmamakla birlikte beraat kararı üzerinde şüphe doğuracak ifadelerden de kaçınılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akad, Mehmet-Dinçkol, Abdullah; 1982 Anayasası Madde Gerekeçleri ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998,

Aktan, Hamdi Yaver; Yargıtay Uygulamasında Adil Yargılama İlkeleri, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihs/311.pdf>,

Alacakaptan, Uğur; “Haksız Tutma ve Yakalama Hallerinde Devletin Tazminat Verme Mükellefiyeti”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.18, S.1-4, Y. 1961,

Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet-Yenidünya, A. Caner; 5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, Turhan Kitabevi, 6. Bası, Ankara, 2005,

Atlıhan, Özen; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi”,

Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 1-2, Y. 2005,

Aydın, Çağrı Kan; “Adil Yargılanmanın Bir Unsuru Olarak Susma Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 91, Y. 2010,

Balcı, Murat; “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Bağlamında Makul Sürede Serbest Bırakılma Hakkı”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 12, Y. 2010,

Beccaria, Cesar Bonesano; Suçlar ve Cezalar yahut Beşeriyetin Mecellesi(çev. Muhittin Göklü), İstanbul, MCML,

Cengiz, Serkan- Demirağ, Fahrettin- Ergül, Teoman- Mcbride , Jeremy- Tezcan, Durmuş; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2008,

Centel, Nur; “Dürüst Yargılama ve Medya Bakımından Demokrasi Kültürü”, in: Yılmaz Günal’a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1995,

Çelik, Adem; Adil Yargılanma Hakkı(Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku), Ankara, 2007,

Dönmez, Halit; “CMK 102deki Tutukluluk Süresiyle İlgili Değerlendirme”, Ankara Barosu Dergisi, 2010/4,

Dönmezer, Sulhi; “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, in: Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul, 1998,

Dutertre, Gilles; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, Almanya, 2003

Elmacı, Şerafettin; “Suçsuzluk Karinesi”, Adalet Dergisi, S. 41, Y. 2011,

Ergün, Güneş Okuyucu; “Soruşturmanın Gizliliği”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 59, S. 2, Y. 2010,

Ertuğrul, Hüseyin; “Ceza Muhakemesinde Katlanma Yükümlülüğü”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1-2, Y. 2008,

Erturhan, Sabri; İslâm Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi (In Dubio Pre Reo), <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/368.pdf>,

Feyzioğlu, Metin; “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 48, S. 1-4, Y. 1999(Suçsuzluk Karinesi..),

Feyzioğlu, Metin; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3.a Uyarınca İsnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 55, Y. 2004,

Feyzioğlu, Metin; “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 62, Y. 2006,

Feyzioğlu, Metin-Ergün, Güneş Okuyucu; “Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 59, S. 1, Y. 2010,

Gözübüyük, Şeref-Gölcüklü Feyyaz; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, Turhan Kitabevi, 5.Bası, Ankara, 2004,

İnceoğlu, Sibel; Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, Ankara, 2007(Adil Yargılanma Hakkı...),

İnceoğlu, Sibel; İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı- Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, Beta Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 2005(İnsan Hakları Avrupa..),

İpekçioğlu, Pervin Aksoy; “Yakalama Ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 9, Özel Sayı, Y. 2007,

Kocaoğlu, Serhat Sinan; “Susma Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, 2011/1,

Kunter, Nurullah-Yenisey, Feridun; Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, 11. Bası, İstanbul, 2000,

Mole, Nuala-Harby, Catharina; Adil Yargılanma Hakkı, İnsan Hakları El Kitapları No.3, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, 2. Baskı, Ankara, 2003,

Mumcu, Ahmet; İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, Savaş Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1994,

Özen, Muharrem Özen-Güngör, Devrim-Ergün, Güneş Okuyucu; “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türk Hukukunda Azami Tutukluluk Süresinin Hesaplanmasına İlişkin Değerlendirmeler”, Ankara Barosu Dergisi, 2010/4,

Öztan, Bilge; Medeni Hukuk’un Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002,

Öztürk, Bahri-Erdem, Mustafa Ruhan; Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2006,

Parlar, Ali-Hatipoğlu, Muzaffer; 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat- Maddelerin Açıklamaları Yeni CMK ile İlgili Yargıtay Ceza Genel Kurulu ve Özel Daire Kararları, C. I, Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2008,

Parlar, Ali-Hatipoğlu, Muzaffer-Yüksel, Erol Güngör; Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2008,

Reid, Karen; Adil Bir Yargılamanın Güvenceleri: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Rehberi 3(Çev. Bahar Öcal Düzgören), Üçüncü Kitap, Scala Yayıncılık, 2000,

Sokullu-Akıncı, Fusun; Kriminoloji, Beta Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 1999,

Soyaslan, Doğan; “Hukuka Aykırı Deliller”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 3-4, Y. 2003,

Şahin, Cumhur; “Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Deliller ve Değerlendirilmeleri Sorunu”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, Y. 1997,

Şahinkaya, Yalçın; İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi(Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Doktora Tezi), İstanbul, 2006,

Şenses, Erkan; “Ceza Muhakemesinde Beraat Hükmü Verilen Haller”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 98, Y. 2012,

Şentuna, Mustafa Tarık; Teori ve Uygulama Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak 5271 Sayılı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Tutuklama ve Adli Kontrol, Adalet Yayınevi, 2.Bası, Ankara, 2007,

Şık, Hüseyin; 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Görevi Kötüye Kullanma Suçu(Md. 257), Adalet Yayınevi, Ankara, 2008,

Tatar, Onur; Haksız Yakalama ve Tutuklamadan Doğan Tazminat Davaları, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, 2012,

Tozman, Önder; "Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 3-4, Y. 2007,

Türk Dil Kurumu; Türkçe Sözlük, Yeni Baskı, C. I, Ankara, 1988,

Ünver, Yener-Hakeri, Hakan; Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sorularla Hukuk Dizisi 5, Ankara, 2006,

Üzülmez, İlhan; "Suçsuzluk Karinesi ve Basın Özgürlüğü", Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Beta Yayınları, İstanbul, 2003,

Üzülmez, İlhan; "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 58, Y.18, Mayıs-Haziran 2005(Türk Hukukunda Suçsuzluk...),

Walter, Gropp; Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi(Çev. Osman İsfen), in: Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004,

Yavuz, Mehmet; "Ceza Muhakemesinde İspat Sorunu", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 9, Nisan 2012,

Yenidünya, A. Caner; "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi", Güncel Hukuk, S. 5, Mayıs 2004,

Yılmaz, Ejder; Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 1996,

Yurtcan, Erdener; Ceza Yargılaması Hukuku, Vedat Kitapçılık, 11. Baskı, İstanbul, 2005,

Yüce, Turhan Tufan; "Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Ümanist İlkeleri", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1988/1,

BİLGİSAYAR PROGRAMLARI VE İNTERNET SİTELERİ

Hüseyin ŞİK

**Açıklamalı Kanun-İçtihat Programı,
Meşe Yazılım İçtihat ve Mevzuat Bankası,**

<http://www.echr.coe.int>,

<http://ua.mfa.gov.tr>,

<http://www.unicef.org>,

www.inhak-bb.adalet.gov.tr,

<http://cmiskp.echr.coe.int/>,

<https://ihami.anadolu.edu.tr>,

<http://www.yargitay.gov.tr/aihm>,

<http://www.milliyet.com.tr/2004/04/20/yasam/yas11.html>,

<http://www.milliyet.com.tr/hizbullah-liderlerine-halayli-karsilama/turkiye/sondakika/04.01.2011/1334594/default.htm>,